

2. ARHITEKTUUR

➤ **põhitegevusala**

- arhitektuur

➤ **sidustegevusala**

- ehituslik insener-tehniline projekteerimine ja nõustamine

	2015. a	sh põhitegevusala	sh sidustegevusala
Ettevõtete/asutuste arv:	1 403	543	860
Töötajate arv:	3 430	1 190	2 240
Tulu (mln eurot):	151,9	40,3	111,5

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
LÜHIKOKKUVÕTE	5
2.1. PAKKUMINE	6
2.1.1. ETTEVÕTETE ARV, TÖÖTAJATE ARV JA MÜÜGITULU.....	6
2.1.2. SUUREMAD ETTEVÕTTED	10
2.1.3. ALAVALDKONDADE ÜLEVAATED	11
2.1.3.1. Sisearhitektuur	11
2.1.3.2. Maastikuarhitektuur	13
2.1.3.3. Seotud tegevusala – ehituslik insener-tehniline projekteerimine	14
2.1.4. EKSPORT.....	16
2.2. NÕUDLUS.....	18
2.3. ORGANISATSIOON JA POLIITIKA.....	22
2.3.1. RIIKLIKUD TOETUSMEETMED	22
2.3.2. ORGANISATSIOONID	25
2.3.3. SEOSED TEISTE VALDKONDADEGA JA LOOMEMAJANDUSE SEES	26
2.4. HARIDUS	29
2.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED, TAKISTUSED	32
2.6. ARENGUPROGNOOS 3-5 aastaks	34
2.7. EKSPERDID JA ÜMARLAUD.....	35
Lisa 2.1. Arhitekti- ja inseneritegevused Eesti majanduse tegevusalade klassifikatsioonis (EMTAK 2008)	36
Lisa 2.2. Arhitektitegevused Eesti majanduse tegevusalade klassifikatsioonis	37

SISSEJUHATUS

Arhitektid on loovisikud, kelle looming kujundab elukeskkonda, nii ehitisi kui asumeid, linna- ja maamaastikke, hoonete interjööri. Arhitektuurist sõltub olulisel määral see, kuivõrd kaunis, harmooniline, inimsöbralik, turvaline ja tervislik on inimest ümbritsev elukeskkond.

Elukeskkonna kvaliteet sõltub arhitekti kui selle keskkonna kavandaja professionaalsusest ja kutseeetikast. Arhitektide loomingulist mõtet ja loomingu kvaliteeti suunavad ja piiravad tellijate soovid, rahalised võimalused, tähtjad, ehitusnormatiivid, tehniliste lahenduste võimalused, omavalitsuste haldussuutlikkus jm. Arenenud Euroopa riikides tunnustatakse arhitektuuri kui üht kultuuri ja elukeskkonna osa. Riik kui kodanike põhiõiguste tagaja peaks vastutama elukeskkonna eest ja tagama, et ruumiline keskkond muutustega ei halveneks.

Arhitektuurse projekteerimisega on tihedalt seotud ehituslik insener-tehniline projekteerimine, mis aitab teostada arhitektuursete projektide ehitustehnilise lahenduse. Sidusvaldkonna, insenertehnilise projekteerimise ettevõtted osutavad muidki ehituskonsultatsiooni teenuseid. Suuremad ehituskonsultatsiooni ettevõtted ja inseneribürood täidavad sageli projekteerimisel peaprojekterija rolli, kandes vastutust projekti erinevatest osadest terviku kujundamisel. Projekteerimise peatöövõttu teeb ka osa arhitektuuribüroosid.

Töö eesmärgiks on arhitektuuri valdkonna majandustegevusest ülevaate saamine ja vastavate näitajate väljatoomine (ettevõtete arv, töötajate arv, müügitulu jm). Lisaks on antud ülevaade arhitektuuri tugisorganisatsioonidest, riiklikust rahastamisest, hariduse saamise võimalustest, valdkonna tugevustest, nõrkustest, arenguvõimalustest ja ohtudest (SWOT). 3-5 aasta arenguproгноos ja SWOT on läbi arutatud valdkonna esindajatega.

Arhitektuur tegevusalade klassifikaatoris

Ülevaate koostamisel kasutatud andmestik tugineb ettevõtete poolt Äriregistrile esitatud majandusaasta aruannetele. Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) kohaselt on ettevõtetel võimalik liigitada end arhitektitegevuste valdkonda (tegevusala 71111) või ehitusliku insener-tehnilise projekteerimise alale (71121). Äriregistrile esitatavates majandusaasta aruannetes on ettevõtetel võimalik eristada mitut tegevusala (müügitulu jaotuse kaudu). Neil andmeil on paljudel ehitusliku projekteerimise ettevõtetel arhitektitegevused üheks tegevusalaks. Mida täpsemalt ettevõtted enda tegevusala määratlevad, seda paremaid tulemusi on võimalik saada selle andmestiku alusel tehtavas majandusanalüüsis.

Käesolevas, arhitektuuri kui loomemajanduse ühe valdkonna uuringus on vaatluse alla on võetud ettevõtted, kes majandustegevuse aastaaruannete esitamisel Äriregistrile on märkinud põhitegevusalaks arhitektitegevused (EMTAK tegevusala 71111). Lisaks on sidusalana vaatluse all ehitusliku insenertehnilise projekteerimise ettevõtted (EMTAK tegevusala 71121; vt lisa 2.1). Käesolevas töös on eelnimetatud tegevusalade ettevõtteid käsitletud vastavalt põhitegevusalale kas arhitektiettevõtete või inseneriettevõtetenä. Arhitektuurne projekteerimine ja nõustamine ning planeerimine on arhitektiettevõtete peamised tegevusalad, väikesed arhitektuuribürood on kõige levinumaks ettevõtluse vormiks.

Eraldi on esile toodud veel maastikuarhitektuuri ja sisearhitektuuri ettevõtted. Maastikuarhitektuuri ettevõtetel eraldi tegevusala koodi alates 2008. aastast ei ole, nad kuuluvad samuti üldisesse arhitektitegevuste valdkonda (EMTAK 71111).

Sisearhitektuuri ettevõtted määratlevad end erinevalt – osa disaini alale (74101) ja osa arhitektitegevuste alale (71111). Käesolevas töös on käsitletud sisearhitektuuri koos arhitektuuri ettevõtetega. Nii sise- kui maastikuarhitektuuril võiks olla edaspidi oma tegevusala kood, mis võimaldaks neist valdkondadest kergemini ülevaadet saada.

LÜHIKOKKUVÕTE

Arhitektuur kuulub loomemajanduse tuumikvaldkondade hulka. Käesolevas ülevaates käsitletakse arhitektuuri arhitektuuriettevõtete alusel, sealhulgas on püütud sisearhitektuuriga ja maastikuarhitektuuriga tegelevaid ettevõtteid tuua esile eraldi grupina. Erinevalt mitmest teisest kultuuri- ja loomemajanduse alast saab arhitektuurisektor enda põhitulu äriettevõtluse vormis tegutsedes. Riikliku rahastamise kaudu toetatakse arhitektide loomeliitude tegevust ja Eesti Arhitektuurikeskuse tegevust, Eesti Kultuurkapitali arhitektuuri sihtkapital toetab samuti arhitektuuriga seotud ettevõtmisi.

Arhitektide loomingulist tööd täiendab ehituslik insener-tehniline projekteerimine ja nõustamine, mida käesolevas ülevaates on käsitletud seotud tegevusalana. Selle ala suuremad, laia teenuste spektriga ettevõtted tegelevad ka arhitektuurse projekteerimise ja planeerimisega.

Käesoleva uuringu andmeil oli 2015. aastal Eestis 538 arhitektuuriettevõtet, sealhulgas 84 ettevõtet sisearhitektuuri alal ja 34 maastikuarhitektuuri alal. Võrreldes eelmise vaatlusega 2011. aastal, on arhitektuuriettevõtete arv enam kui viiendiku võrra kasvanud ja töötajate arv (1042 töötajat) on suurenenud kolmandiku võrra. Töötajate arvus ja müügitulu arvestuses esineb ka teatud kattuvust, sest sageli töötatakse mitmes ettevõttes. Keskmiselt on ettevõttes 1,9 töötajat, 2011. aastal oli neid 1,8. Kuigi ettevõtete arv on soodsamaks muutunud nõudluse oludes kasvanud, ei ole töötajate arv ega müügitulu veel tõusnud 2007.-2008. aasta ehitusbuumi aegsele tasemele. Arhitektiettevõtete müügitulu (35,8 mln €) oli 2015. aastal veel 11% väiksem kui 2008. aastal.

Lisaks arhitektuuriettevõtetele võimaldas Äriregistri andmestik eristada ettevõtteid, kel arhitektuur oli märgitud ühena mitmest tegevusalast, selliseid ettevõtteid oli 2015. aastal 65.

Füüsilisest isikust ettevõtjana töötavate arhitektide arv on jätkuvalt langustrendil, 2015. aastal oli neid 90, s.o 22% vähem kui viie aasta eest.

Arhitektuurisektori müügitulu oli 2015. aastal erinevates ettevõtlusvormides kokku 38,8 mln eurot (2011. aastal 25,3 mln €), rentaablus (keskmiselt 10%) oli veidi kõrgem kui 2011. aastal (8,5%). Koos avaliku sektori toetustega (1,5 mln €) oli arhitektuurisektori kogutulu 2015. aastal 40,3 mln eurot.

Sidusalal - ehitusliku insener-tehnilise projekteerimise ja nõustamise alal on ettevõtteid oluliselt rohkem, kuid kõik ei oma seost arhitektuuri või projekteerimisega. 2015. aastal oli sidusalal kokku 860 ettevõtet, koos FIE-dega 2240 hõivatut, müügitulu saadi 111,5 mln eurot.

Koos sidusalaga oli kogutulu sektoris 151,9 mln eurot (2015. a).

Arhitektiettevõtete eksport on kasvanud 2011. aastaga võrreldes (2015. aastal 1,7 mln €, 2011. aastal 0,4 mln €), kuid kiiret edu välisriikides ei ole lihtne saavutada. Välisurule on suutnud rohkem teenuseid osutada suuremad sidusala ettevõtted (2015. aastal 12,4 mln euro eest). Ekspordinäitajad sisaldavad ka Eestis ettevõtteid omavaid välisriikide ettevõtjaid, kes töötavad välisurule.

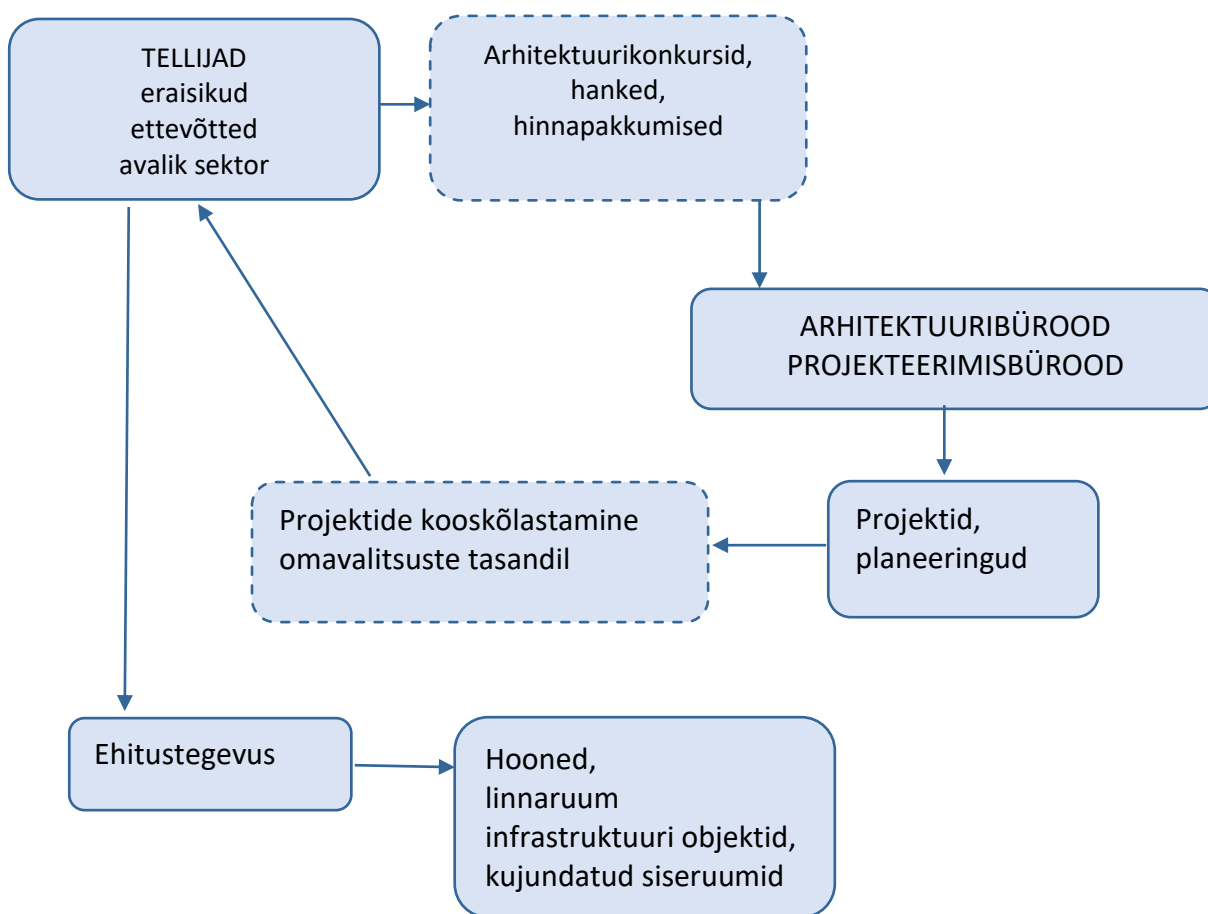
Viimastel aastatel on nõudlus arhitektiteenustele Eestis suurenenud, mistõttu on vähem välisurul konkureerimiseks vajalikke vabu ressursse. Välisurgudel konkureerimist raskendab ka ettevõtete väiksus.

2.1. PAKKUMINE

Arhitektid võivad osaleda arhitektuurikonkurssidel, pakkudes välja enda loomingulisi kavandeid. Arhitektide looming jõuab eskiisprojektist ehitiseni pikema protsessi tulemusena.

Arhitektide loomingu jõudmisel reaalse hoone, ehitise, elluviidud planeeringu, sisekujunduse või maastiku ruumilise kujundamise kaudu on oluline roll tellijail, samuti omavalitsustel, kellega projekte kooskõlastatakse (joonis 2.1). Arhitektuurne idee läbib teel teostuseni mitmeid etappe, mis võivad mõjutada esialgset kavandit. Ehitustegevusega kaasnevad kulud kajastuvad valmiva ehitise maksumuses, peegeldades loodud lisandväärtust.

Joonis 2.1 Arhitektuurivaldkonna väärtusahel

Arhitektuurse projekteerimise teenuseid pakuvad nii eelkõige arhitektuursele projekteerimisele spetsialiseerunud arhitektuurbürood kui ka laiemate tegevusväljaga projekteerimisbürood.

2.1.1. Ettevõtete arv, töötajate arv ja müügitulu

2015. aastal oli Eestis 538 põhitegevusena arhitektuuri alal tegutsevat ettevõtet kokku 1042 töötajaga (tabel 2.1), sh 84 sisearhitektuurbürood 119 töötajaga. Levinuim ettevõtetusvorm on osaühing. Füüsilisest isikust ettevõtjatena töötas 90 arhitekti. Ettevõtted on enamasti väikesed, ühe-kahe arhitekti bürood, keskmiselt on ettevõttes 1,9 töötajat, mediaankeskmises ettevõttes oli 1 töötaja. 3-9 töötajaga

ettevõtteid oli 85 (16%), üle 10 töötaja oli 8 ettevõttel (2%-l). Arhitekte töötab ka suuremates projektbüroodes, kus arhitektuur on üheks tegevusalaks, avalikus sektoris, sh kohalikes omavalitsustes.

Paljud arhitektiettevõtted märgivad enda täistööajaga töötajate arvuks 0, samas võidakse töötada samaaegselt mitmes ettevõttes või FIE-na. Käesolevas käsitluses on sarnaselt teiste loomemajandusaladega arvestatud üks hõivatut ka neile ettevõtetele, kes töötajate arvuks on märkinud nulli, kui neil on märkimisväärne müügitulu.

Võrreldes 2011. aastaga oli 2015. aastal ettevõtteid 22% rohkem ja hõivatuid neis 34% rohkem.

Osalt ettevõtetel on arhitektuur üheks tegevusalaks, kuid mitte põhitegevusalaks. Ettevõtteid, kes töid majandusaasta aruandes arhitektuurse projekteerimise esile ühena tegevusaladest, oli 2015. aastal 65, neis võis (arvestuslikult) töötada ligi 50 arhitekti. Arhitektuuri märgiti ühe tegevusalana peamiselt ehitusliku projekteerimise ettevõtetes (näiteks Esplan OÜ), samuti ehitusettevõtetes (näiteks Restor AS).

Arhitektuuri alal oli registreeritud viis mittetulundusühingut, neist olulisim on Eesti Arhitektuurikeskus.

Arhitektuuriettevõtetel oli nõudlus 2015. aastal kasvutrendil, müügitulu 35,8 mln eurot oli 46% suurem kui 2011. aastal, kuigi mitte veel 2007.-2008. aasta buumiaegsel tasemel (2007. aastal ligi 53 mln eurot ja 2008. aastal 40 mln eurot; vt tabel 2.1). Ettevõtte keskmine müügitulu oli 2015. aastal 66,5 tuh eurot (2011. a 55,7 tuh €), tulu töötaja kohta 34,4 tuh eurot (2011. a 31,5 tuh €). Ettevõtete rentaablus, keskmiselt 10,0%, oli kõrgem kui 2011. aastal (8,5%), ehkki veidi madalam kui 2008. aastal (10,8%). Nõudluse kasvu aluseks on olnud nii avaliku kui erasektori tellimuste mahu suurenemine. 2016. aastal arhitektiteenuste müügitulu kasv jätkus.

Arvestades müügitulu nii arhitektuuriettevõtetel kui teistel kõrvaltegevusena, oli ettevõtete müügitulu arhitektuuri alal kokku 2015. aastal 38,8 mln eurot.

Arhitektuurisektoris oli siis 2015. aastal kokku 538 äriettevõtet, kes tegelesid arhitektuurse projekteerimisega põhitegevusena, lisaks tegeles 65 ettevõtet sellega kõrvaltegevusena. Töötajaid oli kokku 1190, arvestades nii äriettevõtetes kui ka MTÜ-des töötajaid ning füüsilisest isikust ettevõtjaid. Müügitulu kogu sektoris oli 2015. aastal 38,8 mln eurot.

Müügitulu näitaja võib seetõttu sisaldada osalt topeltkäivet ettevõtete vahelise alltöövõtu arvel, samuti võib töötajate arvus osalt esineda kattuvust.

Liites ettevõtlusest saadud tulule (müügitulule) avaliku sektori toetused, mis arhitektuuri valdkonnas olid 2015. aastal kokku 1,5 mln eurot, oli valdkonna kogutulu 40,3 mln eurot (2015. a). Avaliku sektori toetused moodustasid arhitektuuri valdkonna kogutulust 3,7% ja kogu loomevaldkonna tulust (koos sidusalaga) 1%.

Avalik sektor toetab eesti arhitektuuri edendamise eesmärgil kolme arhitektuurialase loomeliidu ja Eesti Arhitektuurikeskuse tegevust riigieelarvest ja Kultuurkapitali arhitektuuri sihtkapitalist. Arhitektuuri sihtkapitalist on võimalik arhitektuuriga seotud ettevõtmisteks toetusi taotleda teistelgi, näiteks õppeasutustel. Avaliku sektori toetuste hulka on arvestatud ka Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse kaudu arhitektuuriettevõtete poolt saadud sihtotstarbelised toetused.

Tabel 2.1. Arhitektuurisektori ettevõtluse põhinäitajad 2007–2016

	2007	2008	2011	2015	2016**	Muutus 2015/2011, %
ARHITEKTUURIETTEVÕTTED						
Ettevõtete arv	395	446	440	538	521	22
Töötajate arv	1170	1103	778	1042	1010	34
Müügitulu, mln €	52,7	40,3	24,5	35,8	38,0	46
Kasum, mln €	9,9	4,4	2,1	3,6	3,6	71
Rentaablus, %	19,1	10,8	8,5	10,0	9,5	18
Eksporditulu, mln €	0,4	1,7	2,0	
FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJAD (FIE-d)						
FIE-de arv	21*	..	116	90	83	-22
FIE-de müügitulu, mln €	0,7	..	0,8	1,0	1,0	25
ETTEVÕTTED, KEL ARHITEKTUUR ON KÕRVALTEGEVUSALA						
Ettevõtete arv	65	63	
Töötajate arv	50	60	
Müügitulu, tuh €	1,8	2,6	
MITTETULUNDUSÜHINGUD (MTÜ-d)						
MTÜ-de arv	5	5	
Töötajate arv	8	7	
Ettevõtlustulu, tuh €	0,2	0,2	
ARHITEKTUURI TEGEVUSALA KOKKU						
Töötajate arv kokku				1190	1159	
Müügitulu kokku, mln €	53,3	..	25,3	38,8	41,8	54
Avaliku sektori toetus, mln €	1,5	..	
Kogutulu, mln €	40,3	..	

* 2007.a käibemaksukohustuslikud FIE-d

** esialgsed andmed

Allikad: Äriregister, FIE-d: Statistikaamet

Füüsilisest isikust ettevõtjana töötas 2015. aastal 90 arhitekti. FIE-dena töötavate arhitektide arv on olnud väikesel langustrendil nagu FIE-de koguarv Eestis tervikuna (tabel 2.2). Ehitusinseneri (seotud ala) töötas FIE-na 158, s.o samuti vähem kui 2011. aastal. Nii FIE-dest arhitektidel kui ehitusinseneridel on keskmine aastane ettevõtlustulu aegamisi kasvanud.

Tabel ei sisalda neid FIE-dest sisearhitekte, kel on tegevusalaks märgitud disain.

Tabel 2.2. Füüsilisest isikust ettevõtjad 2011–2016

Tegevusala	2011	2014	2015	2016
Arhitektitegevused				
Tulu deklareerinud FIE-de arv	116	96	90	86
Tulu kokku, tuh €	811,2	875,3	1 004,6	969,3
Tulu keskmiselt FIE kohta aastas, tuh €	7,0	9,1	11,2	11,3
Seotud ala: Ehituslik insener-tehniline projekteerimine ja nõustamine				
Tulu deklareerinud FIE-de arv	196	170	158	153
Tulu kokku, tuh €	1 300,6	1345,9	1238,3	1271,2
Tulu keskmiselt FIE kohta aastas, tuh €	6,6	7,9	7,8	8,3

Allikas: Statistikaamet

Majandustegevuse registris (MTR) oli 2018. aasta veebruari seisuga registreeritud 2 855 projekteerimisega tegelevat ettevõtet (2013. aasta märtsi seisuga oli neid 2 524, 2007. aastal 1 929), sh näiteks ehitusettevõtted, kinnisvaraettevõtted jt.

Sisearhitektuuri ja maastikuarhitektuuriga tegelevail ettevõtetel ei ole aga võimalik end majandustegevuse registris registreerida, mis tekitab nende töös lisaprobleeme. Erialaliitude hinnangul ei ole MTR registreeringu mitterõutavus kindlasti mitte hea ja vastavad erialaliidud taotleavad selle õiguslikult ebaselge olukorra lahendamist.

Arhitektuuri valdkonnas ettevõtjana tegutsemiseks on vajalik **kutsetunnistuse** olemasolu. Kutsekvalifikatsiooni tõendavaid kutsetunnistusi väljastavad erialaliitude kutsekomisjonid ja ülikooli tasemel õppeasutused (EKA, TTÜ). Arhitekturse projekteerimise alal kehtib kutsekvalifikatsiooni nõue juba 2017. aasta jaanuarist. Varem sai ettevõtja kvalifikatsiooni tõendada ka erialast haridust ja töökogemust näitavate dokumentidega. Uue korra kohaselt toimub 2018. aastast üleminek kutsepõhisele pädevuse tõendamisele ka projekteerimise, ehitusprojekti ekspertiisi, ehitusuuringute, ehitise auditi ning omanikujärelevalve tegevusaladel.

Arhitektuuri alal kehtivaid kutsetunnistusi oli 2017. aasta septembri seisuga välja antud kokku 563, 2018. aasta veebruaris juba 598 (tabel 2.3) ja aprillis 643. Kõik arhitektid ei ole seni veel kutsetunnistust taotlenud. Erialaliitude juures töötavate komisjonide poolt ja õppeasutuste poolt välja antavad kutsekvalifikatsioonile vastavad kutsetunnistused registreeritakse SA Kutsekojas. Praegune kutsekvalifikatsiooni tunnustamise süsteem kehtib alates 2012. aastast. Kõige kõrgemaks kutsetasandiks on nüüd *volitatud arhitekt-eksperdi tase*. Et olla ettevõttes vastutavaks isikuks, on praegu nõutav volitatud arhitekt, tase 7-le vastav kutsekvalifikatsioon.

Diplomeeritud arhitekti (tase 7) kvalifikatsioon ja seda tõendav kutsetunnistus on võimalik saada Eesti Kunstiakadeemia või Tallinna Tehnikaülikooli magistriõppe lõpetamisel. Eeldatakse, et diplomeeritud arhitekt töötab volitatud arhitekti juhendamisel.

Diplomeeritud arhitekti kutselt on võimalik pädevuse suurenedes ja töökogemuste alusel edasi liikuda volitatud arhitekt, tase 7 kutsetasandile. Volitatud arhitekt-eksperdi taseme taotlemise eelduseks on vähemalt viieaastane erialane töökogemus volitatud arhitekt 7. tasemel.

Tabel 2.3. Kutsekojas registreeritud arhitektuuri alal kehtivate kutsetunnistuste arv

Kutsetase	Arv veebruaris 2018
Volitatud arhitekt, ekspert, tase 8	27
Volitatud arhitekt, tase 7	397
Diplomeeritud arhitekt, tase 7	69
Sisearhitekt-ekspert, tase 8	2
Volitatud sisearhitekt, tase 7	40
Diplomeeritud sisearhitekt, tase 7	6
Sisearhitekt, tase 6	1
Volitatud maastikuarhitekt, tase 7	22
Ruumilise keskkonna planeerija, tase 7	34
Kokku	598

Allikas: SA Kutsekoda

Kutsekojas ei ole registreeritud rakendusarhitekti kutsega arhitekte. Rakendusarhitekti, tase 6 kutse-kvalifikatsioonile vastav kutsestandard on olemas ja Tallinna Tehnikakõrgkooli arhitektiõppe õppekava tagab nõuetele vastava kutsekvalifikatsioon omandamise, kuid vastavaid kutsetunnistusi otseselt välja ei anta. Rakendusarhitektidel on võimalik täiendada magistriõppe teel omandada diplomeeritud arhitekt, tase 7 kutse, millelt on töökogemuste baasil võimalik tulevikus jõuda volitatud arhitekti kutsetasemele.

Volitatud arhitekti kutsetunnistusi annavad välja Eesti Arhitektide Liidu, Eesti Sisearhitektide Liidu ja Eesti Maastikuarhitektide Liidu kutsekomisjonid, ruumilise keskkonna planeerija kutsetunnistusi annab välja Eesti Planeerijate Ühing.

2.1.2. Suuremad ettevõtted

Tüüpilised arhitektuuribürood on väikesed ühe-kahe arhitekti ettevõtted – keskmiselt 1,9 töötajaga ettevõtte müügitulu oli 2015. aastal keskmiselt 66,5 tuhat eurot. Üle poole müügitulust (53%) saadi aga ettevõtetes, kus oli vähemalt neli töötajat.

Suurima müügituluga arhitektuuribürood olid 2015. aastal KOKO Arhitektid OÜ, Arhitektuuribüroo Pluss OÜ, Sirkel & Mall AS ja Novarc Grupp OÜ (osategevusena). Uued ettevõtted TOP 10-s (võrreldes 2011 aastaga) olid 2015. aastal KOKO Arhitektid OÜ, Projekt O2 OÜ ja Arhitekt 11 OÜ. Novarc Grupp AS on kujunenud EA Reng AS-ist, Amhold AS on praeguseks tegevuse lõpetanud. Enamik suuremaid ettevõtteid asus Tallinnas, vaid Projekt O2 OÜ Tartus. 2016. aastal jõudsid TOP 10-sse uute ettevõtetenä Kadarik Tüür Arhitektid OÜ, Kolm Pluss Üks OÜ ja Arhitektibüroo Korrus OÜ.

TOP 10 ettevõtete müügitulu oli 2015. aastal kokku 9,2 mln eurot, eksporditellimusi oli seejuures olnud kaheksal ettevõttel. 10 suurema müügituluga ettevõtte turuosa moodustas 2015. aastal 26% kõigi arhitektuuriettevõtete müügitulust, s.o pisut vähem kui neli aastat varem (29%). Ainult arhitektuurse projekteerimise müügitulu on võetud arvesse neil suurematel ettevõtetel (Novarc Grupp AS ja Amhold AS), kel see oli eristatav inseneritegevusest saadud tulust.

Tabel 2.4. Suuremad arhitektuuriettevõtted müügitulu alusel 2015 ja 2016

2015	Müügi- tulu, tuh €	Töö- tajate arv	2016	Müügi- tulu, tuh €	Töö- tajate arv
1 KOKO Arhitektid OÜ	1200	18	Sirkel & Mall AS	1481	27
2 Arhitektuuribüroo Pluss OÜ	1117	14	KOKO Arhitektid OÜ	1347	24
3 Sirkel & Mall AS	1086	24	Novarc Grupp AS*	1265	18
4 Novarc Grupp AS*	1017	17	Arhitektuuribüroo Pluss OÜ	1037	14
5 Projekt O2 OÜ	978	4	Nord Projekt AS	1035	20
6 Amhold AS*	914	14	Arhitekt 11 OÜ	908	12
7 Nord Projekt AS	899	19	Projekt O2 OÜ	868	4
8 Arhitekt Tarbe OÜ	833	1	Kadarik Tüür Arhitektid OÜ	859	9
9 Arhitekt 11 OÜ	602	8	Kolm Pluss Üks OÜ	816	7
10 Allianss Arhitektid OÜ	581	4	Arhitektibüroo Korrus OÜ	757	12
Kokku TOP 10	9 227	123	Kokku TOP 10	10 373	147
TOP 10 osakaal, %	26	12	TOP 10 osakaal, %	27	15

*arhitektuuri osa müügitulust ja töötajate arvust

Allikas: Äriregister

2.1.3. Alavaldkondade ülevaated

2.1.3.1. Sisearhitektuur

Sisearhitektide looming avaldub hoonete interjööri kavandamisel ja kujundamisel. Sisekujunduse projekteerimisega tegelevad ka üldarhitektid.

Sisearhitektuuribürood liigitavad end majandusaasta aruannete esitamisel Äriregistrile kas tegevusalale *arhitektitegevused* (EMTAK kood 71111) või *disainerite tegevus* (74101). Et eraldi kood sisearhitektuurile puudub, on raske sisearhitektuuriettevõtteid teistest eristada. Sisearhitekthe töötab ka suuremates projekteerimis- ja arhitektuuribüroodes ning FIE-na. Majandustegevuse registris sisearhitektid end enam registreerima ei pea.

Sisearhitektuuribüroosid on käesolevas ülevaates vaatluse all 84, s.o oluliselt rohkem kui 2011. aastal (tabel 2.5), nende müügitulu oli 78% suurem kui 2011. aastal. 2015. aasta ja 2011. aasta majandustulemused ei ole otseselt võrreldavad, tegelik kasv võis olla mõnevõrra väiksem, sest osa lisandunud ettevõtteid oli juba ka 2011. aastal olemas. Rentaablus oli 2015. aastal madalam (9,6%) kui 2011. aastal (11%), kuid tõusis 2016. aastal 10,4%-le.

18% sisearhitektuuriettevõtetest olid 2015. aastal tegelenud ekspordiga, eksporditulu (kokku 123 tuh €) moodustas 12% nende ettevõtete tulust ja 4% kogu sisearhitektuuri grupi ettevõtete tulust. 2016. aastal oli eksporditulu 21% suurem, moodustades 5% sisearhitektuuriettevõtete tulust.

Tabel 2.5. Sisearhitektuuribüroode põhinäitajad 2007–2016

	2007	2011	2015	2016*	Muutus 2015/2011, %
Ettevõtete arv	40	47	84	77	79
Töötajate arv	81	69	119	108	72
Müügitulu, tuh €	2 762,8	1 798,8	3 203,8	3 177,1	78
Kasum, tuh €	609,5	195,8	307,3	329,3	57
Rentaablus, %	..	11,0	9,6	10,4	-13
Eksporditulu, tuh €	123,2	149,1	

*esialgsed andmed

Allikas: Äriregister

Suuremate, TOP 10-sse kuuluvate sisearhitektuuribüroode müügitulu moodustas 40% kõigi sisearhitektuuribüroode müügitulust (tabel 2.6).

Uued ettevõtted TOP 10-s olid 2015 aastal (võrreldes 2011. aastaga) Krause Disain OÜ, Saha In OÜ, VL Sisearhitektuur OÜ ja A3 OÜ, 2016. aastal jõudis TOP kümnesse DM3 OÜ.

Tabel 2.6. Suuremad sisearhitektuuri ettevõtted müügitulu alusel 2015 ja 2016

2015	Müügi- tulu, tuh €	Töö- tajate arv	2016	Müügi- tulu, tuh €	Töö- tajate arv
1 Vaikla Disain OÜ	158,4	3	Pille Lausmäe Sisearhitektuuribüroo OÜ	284,0	3
2 Pille Lausmäe Sisearhitektuuribüroo OÜ	151,9	4	Saha In OÜ	195,9	4
3 Pink OÜ	147,4	2	Krause Disain OÜ	236,7	2
4 A3 OÜ	147,3	1	Pink OÜ	183,0	4
5 Krause Disain OÜ	131,7	4	Vaikla Disain OÜ	176,9	4
6 Jan & Ken OÜ	120,4	3	DM3 OÜ	175,7	3
7 Studio Truus OÜ	120,1	3	Jan & Ken OÜ	125,0	3
8 Saha In OÜ	116,6	4	Studio Truus OÜ	124,7	3
9 VL Sisearhitektuur OÜ	103,7	2	A3 OÜ	91,5	1
10 Laika, Belka & Strelka OÜ	92,3	2	Laika, Belka & Strelka OÜ	90,0	2
Kokku TOP 10	1 289,8	28	Kokku TOP 10	1 683,4	29
TOP 10 osakaal, %	40	24	TOP 10 osakaal, %	53	38

*arhitektuuri osa müügitulust ja töötajatest

Allikas: Äriregister

Sisearhitektuuri ettevõtete sekka on loetud ka mõned ettevõtted, kel sisearhitektuur on kõrvalalaks ja põhitegevus on sisustuse või mööbli müük või valmistamine (Joonprojekt OÜ, Aasoja Projekt AS, Peter Sampson Design OÜ), seejuures on arvesse võetud just arhitektuuri osa müügitulust.

Sisearhitektuuribüroode müügitulu moodustas 2015. aastal 9% ringis kogu arhitektuurivaldkonna ettevõtete müügitulust.

Sisearhitektuuri valdkonna ekspertide hinnangul ei ole piisavalt noori pealekasvavaid hea ettevalmistusega sisearhitekte. EKA sisearhitektuuri magistriõppe lõpetajaid on vähe (viimastel aastatel 4-5 aastas) ja paljud inglisekeelse magistriõppe lõpetanud on siirdunud tööle välismaale. Sisearhitektide Liidu hinnangul on viimasel ajal olnud liiga vähe piisavate praktiliste oskustega magistriõppe lõpetajaid, kel oleks väljavaadet kvalifitseeruda Eestis edaspidi tase 7 volitatud sisearhitektiks. Tagamaks eriala jätkusuutlikkust, on vastavalt EKA ja Sisearhitektide Liidu kokkulepele kavatsustada eestikeelne magistriõppe sisearhitektuuri alal.

2.1.3.2. Maastikuarhitektuur

Maastikuarhitektuur tegeleb linnaruumi ja maapiirkondade planeerimise ning kujundamisega. Maastikuarhitektid kavandavad ja kujundavad elamupiirkondi, puhkealaseid, parke jm. Mitmed maastikuarhitektuurifirmad tegelevad lisaks haljasalade loomise ja hooldusega.

Professionaalseid maastikuarhitekte ühendab Eesti Maastikuarhitektide Liit (EMAL), 2003. aastal loodud erialaliit. Eesti Maastikuarhitektide Liit on riiklikult tunnustatud loomeliit ja riiklikul tasemel maastikuarhitekti kutse väljaandja Eestis.

Maastikuarhitekt peaks Eesti Maastikuarhitektide Liidu hinnangul olema vähemalt nelja-aastase akadeemilise erialase haridusega diplomeeritud spetsialist, kelle põhiliseks tegevuseks on maastiku ruumiline kujundamine. Eesti Maastikuarhitektide Liitu kuulub 81 liiget.

Keskkonna ruumilise planeerimisega tegelevaid spetsialiste ühendab Eesti Planeerijate Ühing, kes on ühtlasi ruumilise planeerija kutse omistaja.

34 maastikuarhitektuuri ettevõtte müügitulu oli 2015. aastal kokku 1,0 mln eurot (tabel 2.7). 2016. aasta oli nõudluse kasvu aasta, teenuste müük suurenes ja rentaablus grupis tõusis 6%-le (2015. aastal 5%). Suuremad maastikuarhitektuuri ja planeerimisega tegelevad ettevõtted on esitatud tabelis 2.8.

Tabel 2.7. Maastikuarhitektuuri ettevõtete põhinäitajad 2007–2016

	2007	2008	2011	2015	2016*	Muutus 2015/2011, %
Ettevõtete arv	12	15	18	34	31	89
Töötajate arv	37	40	43	56	54	30
Müügitulu, tuh €	1173,9	1 444,9	870,7	1 009,2	1 319,2	16

*esialgsed andmed

Allikas: Äriregister

Tabel 2.8. Suuremad maastikuarhitektuuri ettevõtted müügitulu alusel 2015 ja 2016

2015	Müügi- tulu, tuh €	Töö- tajate arv	2016	Müügi- tulu, tuh €	Töö- tajate arv
1 Artes Terrae OÜ	269,4	7	AB Artes Terrae OÜ/ Artes Terrae OÜ	213,7	9
2 Kivisilla OÜ*	65,5	3	Kivisilla OÜ*	133,7	3
3 Lootusprojekt OÜ	59,0	4	TajuRuum OÜ	106,9	2
4 Aarens Projekt OÜ	58,9	3	Lootusprojekt OÜ	99,6	4
5 Ruum ja Maastik OÜ	49,3	1	Aarens Projekt OÜ	90,0	3
6 Ruumi Grupp OÜ	47,4	2	Ruumi Grupp OÜ	88,6	2
7 Kino OÜ	42,1	3	Ruum ja Maastik OÜ	68,5	2
8 Vertland OÜ	38,8	1	Kino OÜ	53,0	3
9 Sfäär Planeeringud OÜ	35,5	1	Terav Kera OÜ	50,3	3
10 TajuRuum OÜ	34,4	2	Ökodisko OÜ	34,8	2
Kokku TOP 10	700,3	27	Kokku TOP 10	939,1	33
TOP 10 osakaal, %	69	48		71	61

*maastikuarhitektuuri osa müügitulust

Allikas: Äriregister

Üksnes maastikuarhitektuurile keskendunud ettevõtteid on üsna vähe ja üldjuhul asuvad nad Tartus. Ruumilise planeerimisega ja keskkonnakorraldusega laiemalt tegelevad mitmed suuremad ettevõtted, kellest näiteks Hendrikson ja KO OÜ, Skepast & Puhkim OÜ, Kobras AS, Entec Eesti OÜ jt, kel on mõni muu põhitegevusala. Maastikuarhitekthe töötab ka avalikus sektoris – kohalikes omavalitsustes jm.

Osa ettevõtteid tegeleb maastikuarhitektuuri kõrval maastikuhoolduse või maastikuehitusega, näiteks Kivisilla OÜ, Roheline Ruum OÜ, Rukman OÜ, Estlandscape OÜ.

Et maastikuarhitektuurile spetsialiseerunud ettevõtteid on suhteliselt vähe, on TOP 10 ettevõtete osakaal sektori müügitulust kõrge: 2015. aastal 69%.

Maastikuarhitektidel nagu sisearhitektidelgi ei ole võimalik registreerida end vastutava isikuna majandustegevuse registris, mis piirab nende tegevust.

2.1.3.3. Seotud tegevusala – ehituslik insener-tehniline projekteerimine

Ehitusliku insener-tehnilise projekteerimise ja nõustamise ettevõtted tegelevad põhitegevusala kõrval ka arhitektuurse projekteerimisega, kuid ülekaalus on insener-tehniline projekteerimine. Siia kuuluvad Eesti suurimad projekteerimisettevõtted, kus töötab erinevate erialade spetsialiste: ehitusinseneri, konstruktoreid, arhitekthe, planeerijaid, geodeete jne. Tegevusalade mitmekesisuse tõttu on ettevõtteid rohkem kui arhitektuurse projekteerimise alal ja juhtivad ettevõtted on oluliselt suuremad.

Alates 2008. aastast kehtiva uue tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi kuuluvad sellele tegevusalale ka ehitusprojektide juhtimisega tegelevad ettevõtted.

Tabel 2.9. Ehitusliku insener-tehnilise projekteerimise ja nõustamise põhinäitajad 2008–2016

	2008	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
Ettevõtted põhitegevusena					
Ettevõtete arv	762	783	860	840	10
Töötajate arv	2279	1958	2022	2082	3
Müügitulu, mln €	118,5	82,2	101,0	107,6	23
Kasum, mln €	15,2	10,0	9,8	16,5	-2
Rentaablus, %	12,8	12,2	9,7	15,4	
Eksport, mln €	12,4	8,8	
Ettevõtted kõrvaltegevusena					
Ettevõtete arv	217	200	
Töötajate arv	60	70	
Müügitulu, mln €	9,3	10,1	
Füüsilisest isikust ettevõtjad (FIE-d)					
FIE-de arv	...	196	158	153	-19
FIE-de tulu, mln €	...	1,30	1,24	1,27	-5
Hõivatute arv kokku	...	2154	2240	2305	4
Müügitulu kokku, mln €	...	83,5	111,5	119,0	34

Allikad: Äriregister, Statistikaamet

2015. aastal oli 860 ehitusliku insener-tehnilise projekteerimise ja nõustamisega tegelevat ettevõtet kokku 2022 töötajaga ja müügituluga 101 mln eurot (tabel 2.9). Seejuures oli kolmandikul ettevõtetel taandatult täistööajale töötajate arvuks märgitud null. Võrreldes 2011. aastaga oli müügitulu 23% suurem, kuid jäi allapoole 2008. aasta buumiaegset taset. Ettevõtte keskmine müügitulu oli 2015. aastal 117,4 tuhat eurot (2011. a 105 tuhat €), ettevõttes oli keskmiselt 2,4 töötajat (2011. a 2,5 töötajat). Seejuures saadi 60% müügitulust suuremates, vähemalt viie töötajaga ettevõtetes, keda oli kokku 94.

Kõrvaltegevusalana märkis ehituslikku insener-tehnilist projekteerimist ja nõustamist enda majandustegevuse aastaaruandes 2015. aastal 217 ettevõtet, kel selle ala müügitulu oli kokku 9,3 mln eurot.

2016. aasta müügitulu oli 2015. aasta müügitulust väiksem tõenäoliselt seetõttu, et uuringu tegemise ajal ei olnud 2016. aasta majandustegevuse andmed veel täielikult Äriregistrile laekunud.

Suuremad ehitusliku projekteerimise ettevõtted müügitulu alusel on esitatud tabelis 2.10 (kogu müügitulu alusel koos kõrvalaladega). Kümne suurema ettevõtte osakaal kogu sektori müügitulust on ligi neljandik.

Eksportiga tegelenud ettevõtteid oli 2015. aastal sel tegevusalal 97 ehk 11%, nende müügitulust moodustas eksport kokku 33%. Märkimisväärne osa ettevõtteid, kes töötavad välisriigis, kuuluvadki välismaalastele. Olulisemateks välisriikideks (suurematel eksportijatel) olid Rootsi ja Soome. Teenuseid oli müüdnud veel Norrasse, Aafrikasse (Ugandasse ja Angolasse), Venemaale, Saksamaale, Leetu, Taani, Läti, Valgevenesse jm.

Tabel 2.10. Suuremad ehitusliku insener-tehnilise projekteerimise ja nõustamise ettevõtted 2015 ja 2016

2015	Müügi- tulu, tuh €	Töötajate arv	2016	Müügi- tulu, tuh €	Töötajate arv
1 Amhold AS	4 570	76	Novarc Grupp AS	3 721	52
2 Reaalprojekt OÜ	3 374	137	ConArte OÜ	3 569	12
3 Novarc Grupp AS	2 931	49	Reaalprojekt OÜ	3 364	135
4 SWECO Projekt AS	2 827	51	K-Projekt AS	3 147	44
5 Teede Tehnokeskus AS	2 594	48	SWECO Projekt AS	3 129	68
6 K-Projekt AS	2 554	36	Teede Tehnokeskus AS	2 881	50
7 Keskkonnaprojekt OÜ	2 214	42	Kodumaja Projekteerimise OÜ	2 498	35
8 Telora-E AS	1 840	30	Telora-E AS	1 926	30
9 Sweco EST OÜ	1 817	27	Innopolis Insenerid OÜ	1 789	38
10 Tari AS	1 758	28	Skepast & Puhkim OÜ	1 675	35
Kokku TOP 10	26 662	524	Kokku TOP 10	25 910	499
TOP 10 osakaal, %	24	26	TOP 10 osakaal, %	24	24

Allikas: Äriregister

2.1.4. Eksport

Käesolevas uuringus kasutatud Äriregistri andmeil osutasid arhitektuuriettevõtted teenuseid väljapoole Eestit 2015. aastal kokku 1,7 mln euro eest ja 2016. aastal 2,0 mln euro eest. 2015. aastal märkis Äriregistrile esitatud majandusaasta aruandes eksporditulu 60 ettevõtet (11%) ja 2016. aastal 41 ettevõtet (8%). Välisturgude turuosa oli võrdlemisi väike, 2015. aastal alla 4,7% ja 2016. aastal 5,2% arhitekti-ettevõtete müügitulust. Viimastel aastatel on nõudlus siseturul suurenenud, tellimusi on koduturul rohkesti ja vabu ressursse välisturuga tegelemiseks on olnud napilt.

Aastani 2015 oli suurim välisturul projekteerija AS Amhold, kelle põhitegevus oli inseneritegevus ja kelle ekspordikäive oli 2015. aastal 2,3 mln eurot. Praeguseks tegevuse lõpetanud ettevõtte peamised eksporditurud olid Rootsi, Soome, Norra ja Uganda.

Vaatluse alla võetud 2015. aasta kümne suurema eksportija peamised sihtturud olid Norra (30% grupi eksporditulust), Rootsi (18%), Soome (17%), Läti (12%), Valgevene (11%), järgnesid Venemaa, Uganda, Itaalia, Leedu jt EL riigid. 2016. aasta esialgsel andmetel olid olulisemad sihtturud endiselt Norra, Rootsi, Läti ja Soome.

Suuremad projekteerimisettevõtted on olnud välisturgudel edukamad kui väikesed arhitektuurbürood. Sidusalal, ehitusliku projekteerimise ettevõtete ja inseneri-ettevõtete grupis (tegevusalal 71121) müüdi teenuseid välisturule 2015. aastal 12,4 mln euro eest, 2016. aastal 8,8 mln euro eest, mis moodustas 2015. aastal 12% kogu grupi müügitulust (2016. aastal 8%).

Seega oli eksport arhitektuurivaldkonnas tervikuna (koos sidusalaga) 2015. aastal kokku 14,1 mln eurot.

Insener-tehniliste teenuste ekspordi kajastavad ka Eesti Panga andmed (tabelid 2.11), mis sisaldavad arhitektuurse ja ehitusliku projekteerimise ekspordi kõrval aga ka tööstusprojekteerimist ja muude tehniliste teenuste ekspordi.

Eesti Panga statistika teenuste ekspordi kohta näitab samuti, et arhitektuurialaste jm projekteerimis-teenuste ekspord on kasvutrendil. 2015. aastaks oli tehniliste teenuste ekspord kasvanud 2011. aastaga võrreldes 26% 56 mln eurole. 2016. aastal ekspordi kasv jätkus. Arhitektitegevused (kood 71111) moodustavad siinkohal aga vaatlusalusest grupist võrdlemisi väikese osa, hinnanguliselt kaheksandiku, arvestades kogu selle grupi 2015. aasta müügitulu.

Tabel 2.11. Arhitektuurialaste, projekteerimis- jt tehniliste teenuste ekspord ja import 2007–2016*, mln eurot

	2007	2011	2013	2014	2015	2016
Ekspord	19,4	44,5	55,8	51,4	55,9	59,7
Import	11,7	89,6	35,0	59,9	44,5	26,7

*sisaldab peale arhitekti- jm ehitusliku projekteerimise teenuste ka tööstusprojekteerimist jm tehnilisi teenuseid
Allikas: Eesti Pank

Arhitektiteenuste impordi suurendab välismaiste arhitektide edu Eestis korraldatud rahvusvahelistel konkurssidel. Näiteks Tallinna Kaubamaja kvartali arhitektuurikonkursi võitis Arhitektuuribüroo Dagopen OÜ koostöös Hispaania arhitektidega. Tallinna Vanasadama ala arhitektuurikonkursi võitis Zaha Hadid Architects Londonist.

Eesti arhitektuuri ekspordi edendamiseks tegeleva Eesti Arhitektuurikeskuse projekti „Eesti arhitektuuri-ekspordi tiigrihüpe“ toetas ka EAS Euroopa Regionaalarengu Fondi kaasabil ligi 300 tuhat euroga.

Ekspordi arendamine on arhitektuuribüroodele seotud üsnagi suurte lisakulutustega – käikudega välismaale ja konkursitöödega kaasnevad raha- ja ajakulu, mis ei tarvitse alati end õigustada.

Välismaal on olnud edu Eesti arhitektide projekteeritud väikeelamul Koda. Koda küla pälvis 2018. aasta algul Ameerika arhitektuuri auhinna majutuse kategoorias. Ülar Marki juhitud Kodasema arhitektide töö Kodaküla on teisaldatav kompaktestest betoonehitistest terviklahendus, mis on projekteeritud ülemaailmse korterikriisi kiireks ja pändlikuks leevendamiseks.

Arhitektuuri ekspordi edendamiseks tehtavate pingutuste mõju ei avaldu üldjuhul väga ruttu. Ekspertide hinnangul ilmnevad arhitektuuri välisturunduse ja ekspordi arendamise tulemused alles pärast pikemaajalist süsteempärast tegevust.

Rahvusvahelistel arhitektuurikonkurssidel osalemine on arhitektuuribüroodele tõsine töö, mis on väga aeganõudev ja eeldab sageli suurema meeskonna kaasamist, lisaks arhitektidele on vajalikud näiteks konstruktorid, graafilised disainerid jt. Konkursil osalemisest saadavad kogemused on arhitektide sõnul väärtuslikud, kuid reaalselt tulemust konkursivõidu näol ei tarvitse kaasneda. Väliskonkursside tase on kõrge ja osalejaid on arvukalt.

Eesti arhitektuuri esindavad välisriikides ka sinna projekteeritud saatkonnahooned. Üks uuemaid on Eesti saatkonna hoone Pekingis, autoriteks arhitektid Andres Põime, Lauri Vaimel ja Liisa Põime, mis avati 2015. aastal (Arhitektuuribüroo Studio-3). Samal aastal avati Londonis uus Eesti saatkonna hoone, mille sisearhitektuurse lahenduse autoriks on Margit Argus (Kaos Arhitektid OÜ).

2016. aastal Norrasse Stavangeri lähedale ehitatud KOKO Arhitektide projekteeritud mägimajakeste kompleks pälvis Norras elavat tähelepanu.

2.2. NÕUDLUS

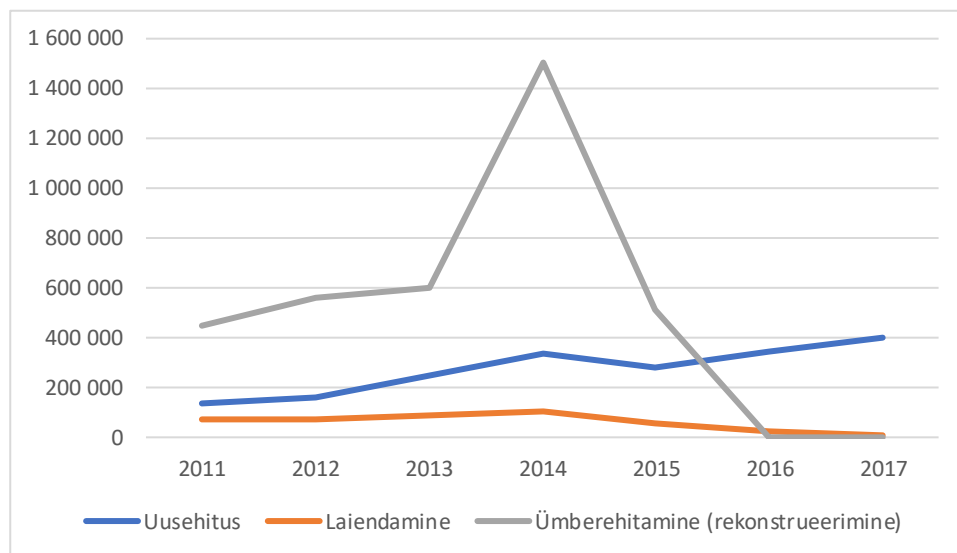
Arhitektuuriteenuste nõudlust mõjutavad ehitistesse, rajatistesse, maastikukujundusse ja elukeskkonda tehtavad investeeringud. Tellijaiks on nii avalik kui erasektor, sh eraisikud. Nõudlust on aidanud suurendada Euroopa Liidu tugifondide toel riigi ja kohalike omavalitsuste poolt elluviidavad projektid, sh regionaalarengu eesmärgil. Investeeringutega ehitistesse ja rajatistesse kaasneb vajadus arhitekti- ja ehituskonsultatsiooniteenuste järele alates planeerimisest ja projekteerimisest kuni ehitusjärelvalveni ehitusprotsessi käigus.

Paljude hoonete kavandamiseks korraldatakse avalikke arhitektuurikonkursse. Näiteks EV 100 juubeli puhul käivitati juba 2014. aastal arhitektuuriprogramm „Hea avalik ruum“, mis hõlmas arhitektuurivõistlusi Eesti linnade linnasüdamete avaliku ruumi uuendamiseks. Selle tulemusel saavad uuendatud linnasüdame Põlva, Tõrva, Võru, Rapla, Kärdla, Valga, Rakvere, Viljandi, Narva, Kuremäe, Kuressaare, Jõhvi, Põltsamaa, Elva ja Tallinn. Linnavalitsused saavad linnakeskuste väljaehitamiseks taotleda EL tugifondide abi.

Järgnevalt vaadeldud ehitus- ja kasutuslubade väljaandmise statistika (tabel 2.12) peegeldab toimunud muutusi ehitusnõudluses ja sellega seoses arhitekti-inseneriteenuste järele. Ehitustöödega alustamise näitaja seondub samuti arhitektiteenuste nõudluse muutustega.

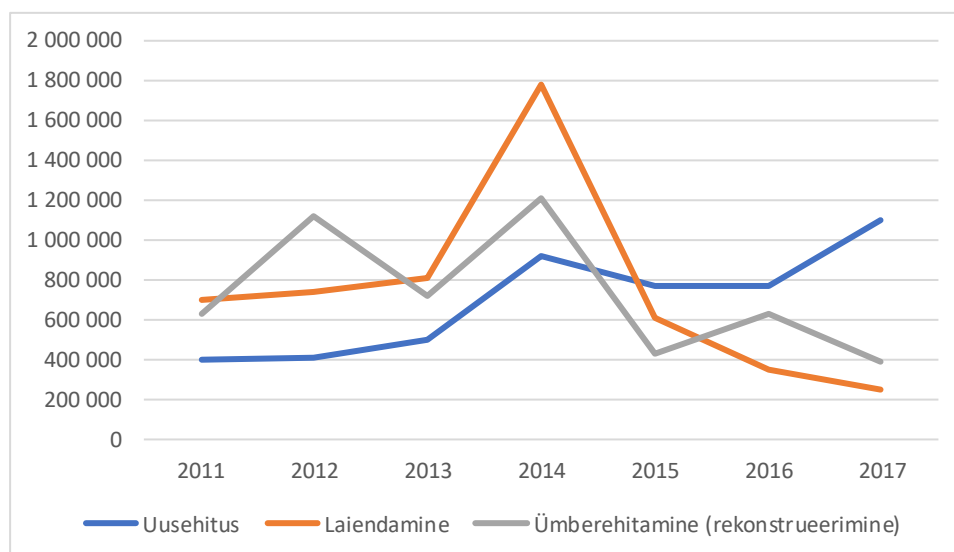
Elamute uusehituse elavnemine algas taas 2013. aastast ning on senini jätkunud (joonis 2.2). Mitmeeluhoonete ehitus on uusehituse vallas samuti madalseisust väljunud, kuid rekonstrueerimisprojekte on võrreldes perioodiga 2012–2014 vähemaks jäänud (joonis 2.3).

Joonis 2.2. Eluhoonete ehituse alustamine aasta jooksul, tuh m²

Allikas: Statistikaamet

Uute ehituslubade väljaandmine püsib tõusutrendil nii eluhoonete kui mitmeeluhoonete osas (tabelid 2.12, joonis 2.4). Kui võrrelda 2015. ja 2011. aastat, siis anti ehituslube 2015. aastal nii eluhoonete kui mitmeeluhoonete 68% suuremale pinnale kui 2011. aastal. 2017. aastal anti ehituslube 2011. aastaga võrreldes juba 126% suuremale pinnale.

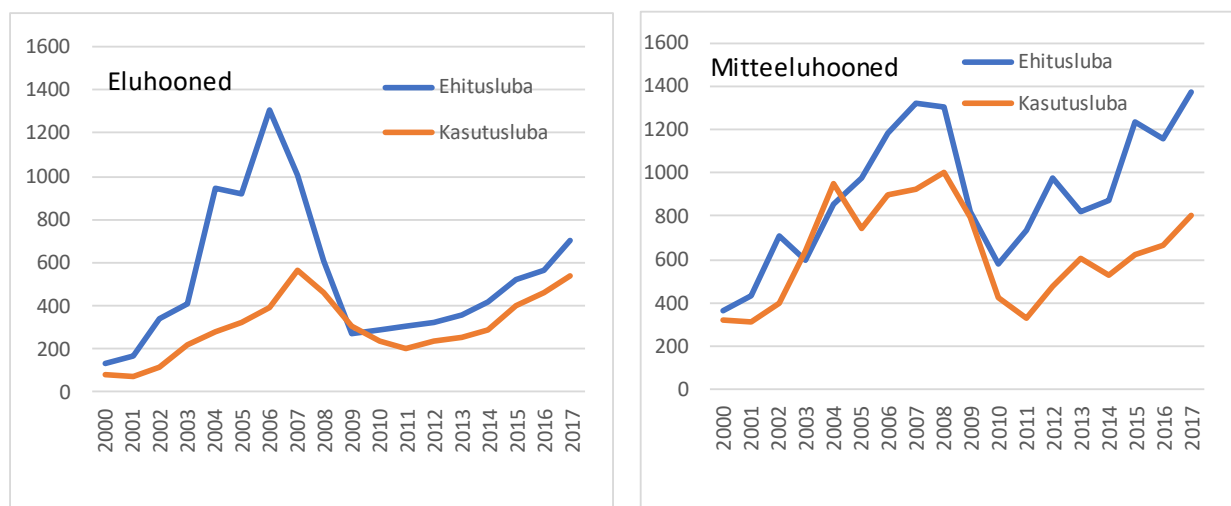
Joonis 2.3 Mitteeluhoonete ehituse alustamine aasta jooksul 2011-2017, tuh m²

Allikas: Statistikaamet

Tabel 2.12. Hoonetele väljaantud ehitusload (uusehitus) 2008–2017

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Eluhooned										
Eluruumide arv	5 468	2 081	2 581	2 830	3 035	3 049	3 941	5 588	6 021	7 947
Pind tuh m ²	608	274	286	310	326	361	420	521	567	701
Mitteeluhooned										
Mitteeluhoonete arv	3062	2760	2449	2410	2415	2 321	2 289	3 421	2 514	2 578
Pind tuh m ²	1 304	817	582	732	981	818	876	1 232	1 158	1 372

Allikas: Statistikaamet

Joonis 2.4 Eluhoonetele ja mitteeluhoonetele väljaantud ehitus- ja kasutusload (uusehitus) 2000-2017, tuh m²

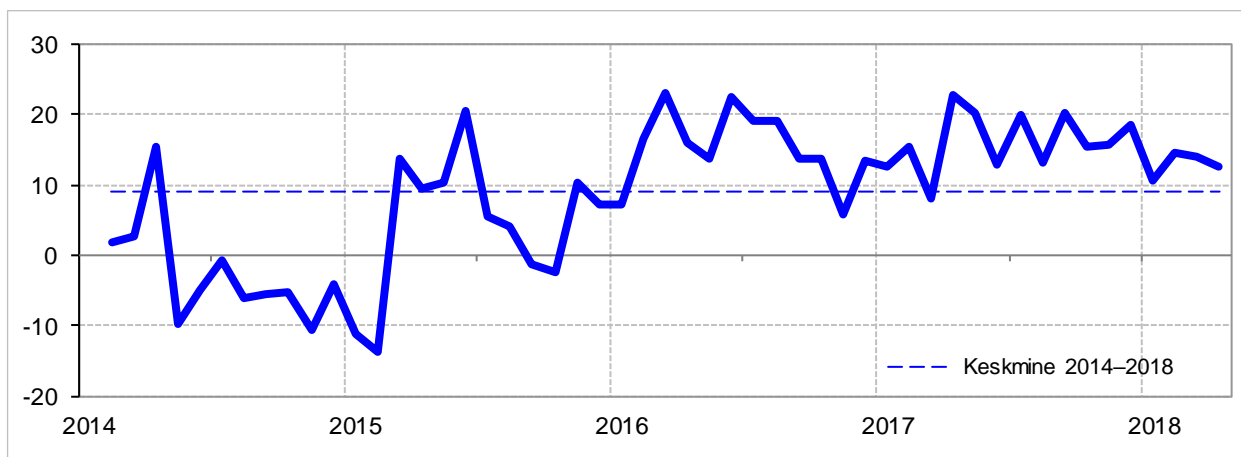
Allikas: Statistikaamet

Elamuehituses on kõige jõudsamalt kasvanud just korterelamute ehitamise maht, mis 2016. aastal moodustas juba ligi kuuendiku kogu ehituskäibest (tabel 2.13). Mitmeeluhoonete ehituses on suurim osakaal tööstushoonetel, kaubandus- ja büroohoonetel.

Arhitektiteenuste nõudluse kasvu trendi viimastel aastatel kinnitavad EKI arhitekti-inseneritegevuste baromeetri näitajad. Seda igakuulist arhitekti- ja inseneriette võtete küsitlust on EKI läbi viinud alates 2014. aastast. Nõudluse kasvu peegeldav ettevõtete indlustunde indikaator pöördus tõusule 2015. aasta algupoolel ning on sellest alates püsinud kõrge, viidates hea nõudluse püsimisele (joonis 2.5).

2018. aasta märtsi baromeetri küsitluses vastas 29% arhitektiettevõtetest, et neil nõudlus viimasel 3 kuul suurenes (2017. a märtsis 17%-l), 61%-l oli nõudlus püsiv ja 10%-l vähenes (2017. a märtsis 13%-l). Eelmiste kuude nõudlust kirjeldav saldo (+19) oli kõrgem kui aasta tagasi (+4). Küsitlus näitas, et arhitekti- ja inseneriettevõtete sisemised ressursid on praegustes kõrge nõudluse oludes rakendatud maksimumilähedaselt (keskmiselt 95%), s.o rohkem kui teistes küsitletavates teenindusvaldkondades.¹

Joonis 2.5 EKI arhitekti-inseneritegevuste baromeetri kindlustunde indikaator (sesoonselt tasandamata)

*Kindlustunde indikaator on koondnäitaja, mis peegeldab muutusi tellimuste mahus ja töötajate arvus

Allikas: EKI

Tabel 2.13. Ehitusettevõtete poolt tehtud ehitustööd ehitise tüübi järgi (alltöövõtuta) 2011 ja 2016

Ehitise tüüp	Tööde maht* mln €		Osakaal kogu tööde mahus %		Tööde mahu muutus 2016/2011 (%)
	2011	2016	2011	2016	
Eluhooned kokku	241,2	552,3	14,5	25,1	129
ühe- ja kahepereelamud	75,3	147,3	4,5	6,7	96
ridaelamud	21,4	20,5	1,3	0,9	-4
korterelamud	135,0	380,2	8,1	17,3	182
muud eluhooned	9,5	4,3	0,6	0,2	-55
Mitteeluhooned kokku	716,9	926,1	43,2	42,2	29
hotellid, majutus- ja toitlustushooned	19,7	17,9	1,2	2,2	14
büroohooned	111,4	162,1	6,7	7,4	46
kaubandus- ja teenindushooned	90,4	162,5	5,5	7,4	80
transpordi- ja sidehooned	16,9	20,6	1,0	0,9	22
tööstus- ja laohooned	222,3	286,2	13,4	13,0	29
meelelahutus-, haridus-, tervishoiu- jms hooned	161,0	119,0	9,7	5,4	-26
muud mitteleluhooned	95,2	127,8	5,7	5,8	34
Rajatised kokku	702,0	719,0	42,3	32,7	2
torujuhtmed, side- ja elektriliinid	302,7	200,5	18,2	8,1	-34
heitvee- ja jäätmekäitlusrajatised	24,0	41,0	1,4	1,9	71
teed, liiklusehitised, tänavad	289,8	343,0	17,5	15,6	18
muud rajatised	85,5	134,5	5,2	6,1	57
Ehitised kokku	1 660,1	2 197,4	100	100	32

* sisaldab nii uusehitust kui renoveerimis- ja remonditöid

Allikas: Statistikaamet

2.3. ORGANISATSIOON JA POLIITIKA

2.3.1. Riiklikud toetusmeetmed

Arhitektuuriette võttes on äriettevõttes ja arhitektuuri kui äriettevõtluse tegevuskulusid riiklikult ei finantseerita. Et riigil on vastutus elukeskkonna eest, siis on riigi eesmärgiks arhitektuuri kui elukeskkonna kujundaja sisulise taseme hoidmine ja riigi arhitektuuripoliitika elluviimine. Riigieelarvest toetatakse Eesti Arhitektide Liidu ja Eesti Sisearhitektide Liidu kui tunnustatud loomeliitude tegevust vastavalt loomeliitude ja loovisikute seadusele (tabel 2.14).

Tabel 2.14. Arhitektuuri valdkonna riiklik rahastamine Kultuuriministeriumi ja Eesti Kultuurkapitali poolt 2008–2016 (tuh eurot)

	2008	2011	2015	2016
Kultuuriministeriumi eelarvest				
Toetus loomeliitudele loomeliitude seaduse alusel				
Eesti Arhitektide Liit	50,8	59,1	78,0	80,6
Eesti Sisearhitektide Liit	22,9	27,0	32,3	36,1
Eesti Maastikuarhitektide Liit	-	-	-	13,5
Eesti Arhitektuurikeskus MTÜ	-	19,2	30,0	30,0
Osalemine Veneetsia arhitektuuribiennaalil	19,2	20,8	30,0	36,0
Arhitektuuriüritused, rahvusvahelised arh-võistlused	61,8	43,6	-	-
Kultuuriministeriumi eelarvest kokku	489,8	413,0	618,8	723,1
Eesti Kultuurkapitali arhitektuuri sihtkapitalilt				
Eesti Arhitektide Liit	272,6	184,0	221,9	249,0
sh tegevustoetus	..	90,7	123,4	125,5
Eesti Sisearhitektide Liit	68,8	81,9	140,8	129,4
sh tegevustoetus	15,3	34,8	74,8	77,7
Eesti Maastikuarhitektide Liit	-	15,8	42,7	36,6
sh tegevustoetus	-	-	28,6	31,6
Eesti Kunstiakadeemia	91,3	52,3	127,6	120,9
Eesti Arhitektuurikeskus MTÜ	13,9	111,2	84,8	84,8
Tallinna Tehnikaülikooli arhitektuuri- ja urbanistikainstituut	19,0	10,1
Kirjastus Maja OÜ (ajakiri „Maja“)	51,1	33,5
Ruumiharidus MTÜ	..	14,5	20,6	24,0
Solnessi Arhitektuurikirjastus OÜ	17,3	17,0	8,3	8,5
Muud toetused arhitektuurile	257,6	134,4	38,2	190,2
Arhitektuurile kokku	721,5	614,1	755,0	887,0
Arhitektuuri sihtkapital kokku*	1145,1	918,6	1225,0	1394,0

*Arhitektuuri sihtkapital toetab ka disaini valdkonda

Allikad: Kultuuriministerium, Eesti Kultuurkapital

Kultuuriministeriumi eelarvest rahastati kuni 2011. aastani ka arhitektuuriüritusi ja rahvusvaheliste arhitektuurivõistluste korraldamist, alates 2012. aastast tegeleb nendega Eesti Arhitektuurikeskus. Eesti Arhitektuurimuuseumi kui riikliku muuseumi tegevuskulud kaetakse riigieelarvest, antud uuringus käsitletakse teda muuseumide valdkonna all.

Eesti Kultuurkapitali arhitektuuri sihtkapitali poolt eraldatud stipendiumide summa 2015. aastal (1225 tuh €) ja 2016. aastal (1394 tuh €) ületas senise kõrgeima 2008. aasta taseme. Arhitektuuri sihtkapitali poolt toetatakse lisaks arhitektuurile ka disaini valdkonda (Eesti Disainerite Liit, Disainikeskus MTÜ jt). Tabelis 2.16 on toodud suuremad toetuse (stipendiumide) saajad. Eesti Arhitektide Liit, Eesti Sisearhitektide Liit ja alates 2015. aastast ka Eesti Maastikuarhitektide Liit saavad loomeliitudena Eesti Kultuurkapitalilt iga-aastast tegevustoetust.

Arhitektuurivaldkonda rahastati seega Kultuuriministeriumi eelarvest ja Eesti Kultuurkapitali kaudu 2015. aastal kokku ligi 1,4 mln euroga (1374 tuh €) ja 2016. aastal 1,6 mln euroga (1610 tuh €).

Eesti Kultuurkapitali arhitektuuri sihtkapital stipendiumidega toetati järgmisi tegevussuundi:

- arhitektuurialaste väljaannete publitseerimine – raamatud, ajakirjad, kataloogid, aastaraamatud, arhitektuuriajaloo alased väljaanded (ajakiri MAJA, väliruumi ajakiri ÕU, Ehituskunst, aastaraamat Ruumipilt, urbanistide uudiskiri U, kultuurileht Mürileht jt);
- arhitektuurialased näitused, arhitektide isiknäitused (sh Eesti Arhitektuurimuuseumis, Disaini- ja Arhitektuurigaleriis);
- arhitektuurialased loengud, loengusarjad;
- noortele suunatud ettevõtmised (sh koolinoorte arhitektuurikonkursi korraldamine);
- arhitektuurialaste filmide tegemine (sh filmid Ugala teatrimajast, arhitektuuri dokumenteeriv filmisari RUUM, lühifilmid gümnaasiumi arhitektuuri valikaine tarbeks);
- magistriõpingud välismaal, arhitektuuriüliõpilaste jt õppereisid ja vaatluspraktika välismaal ja Eestis,
- osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide tegevuses;
- arhitektuurikonkursid, aastapreemiad ja nendega seotu – kataloogid, žürii töö jm;
- mitmesugused arhitektuuriüritused, sh seminarid, konverentsid, Tallinna Arhitektuuri Biennaal, sümposium SISU jne;
- nimekate arhitektide loomingu tutvustamine;
- juubelitoetused arhitektidele;
- senioride tegevus (sh väljasõidud Eestis);
- installatsioonide koostamine näitustel jm (heli- ja valgusinstallatsioonid);
- loometoetused (näiteks Tallinn-Helsingi tunneli ruumiliste mõjude analüüsiks).

Kultuurkapitali arhitektuuri sihtkapitalist on võimalik taotleda toetusi erinevatele arhitektuurialastele tegevustele, kuid täpset summat ei saa välja tuua, sest sama sihtkapital toetab disaini, sh Eesti Disainerite Liitu. Arhitektuuri sihtkapital annab välja arhitektuuri aastapreemiaid. 2015. aastal said arhitektuuri aastapreemia KAMP Arhitektid NOA restorani eest, renoveerimispreemia Jaak Huimerind ja Tarmo Piirmets Maarjamäe lossi tallihoone eest, restaureerimispreemia Mari Kurismaa ja Jaak Huimerind villa

eest Pärnus. Epp Lankots ja Andres Kurg said arhitektuuritegevuse aastapreemia doktoriväitekirjade eest, Ell Väärtnõu elutööpreemia.

Sisearhitektide Liit annab arhitektuuri sihtkapitali toel välja aastapreemiaid parimale avalikule ruumile, parimale ajaloolisele interjööri, parimale büroole, parimale kodule, parimale näitusele, parimale restoranile ja parimale installatsioonile.

Eesti Maastikuarhitektide Liit on tunnustanud silmapaistvaid saavutusi Eesti maastikuarhitektuuris preemiakonkurssidega juba 2005. aastast. 2017. aastal anti maastikuarhitektuuri aastapreemiatena preemiad välja kahes kategoorias: Maastikuarhitektuuri tegu ja Aasta avalik ruum, mis anti arhitektuuri sihtkapitali toel üle Eesti Arhitektuuripreemiate auhinnatseremoonial.

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS) toetas arhitektuuriettevõtteid 2015.-2016. aastal peamiselt nende kui loomemajanduse ettevõtete ekspordivõime arendamise eesmärgil, lisaks saadi innovatsiooni-osakute toetust ja toetust ettevõtte arenguplaani koostamisel.

Ettevõtete ekspordivõime arendamise toetust said EAS kaudu 2015.-2016. aastal seitse arhitekti-ettevõtet kokku 319 tuh eurot (tabel 2.15), sealhulgas toetati üht arhitektuuriettevõtet sisustustoote ekspordi edendamisel (19 tuh euroga). Lisaks said ekspordivõime arendamise toetust kaks ehitusliku projekteerimisega tegelevat ettevõtet (kokku 100 tuh eurot).

Varasematel aastatel (2012-2014) said mõned arhitektiettevõtted innovatsiooniosakute toetust (6 ettevõtet), mõned starditoetust (3 ettevõtet) ja ekspordi arendamise toetust (1 ettevõtte).

Tabel 2.15. EAS poolt toetatud arhitektuuriettevõtted 2015-2016

Programm	Ettevõtete arv	Toetuse summa, tuh €
Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamise toetamine	7	319,3
Kasvuettevõtja arenguplaani toetusmeede	1	119,2
Innovatsiooniosak	1	4,0
Kokku	8	442,5

Allikas: EAS

EAS poolt arhitektuuriettevõtetele aastail 2012-2016 eraldatud toetused (kokku 502 tuh eurot) jagunesid aastate lõikes järgnevalt:

- 2012 – 26,0 tuh eurot (3 ettevõttele)
- 2013 – 59,6 tuh eurot (6 ettevõttele)
- 2015 – 169,2 tuh eurot (2 ettevõttele)
- 2016 – 273,3 tuh eurot (7 ettevõttele)

Eesti Arhitektuurikeskus (EAK) sai EAS-i vahendusel toetust Euroopa Regionaalarengu Fondist (ERDF) arhitektuurivaldkonna ettevõtluse ekspordivõimekuse tõstmiseks (ja arhitektuurikeskuse teenuste arendamiseks) 2012. aastal 125 tuh eurot ja 2014. aastal 86,4 tuh eurot (loomemajanduse tugistruktuuride toetuse raames; tabel 2.16). 2017. aastal saadi toetust arhitektuuriekspordi tiigrihüppe projektiks (299 tuh €). 2013., 2015. ega 2016. aastal EAS Arhitektuurikeskuse tegevusi ei toetanud.

Tabel 2.16. EAS poolt toetatud Eesti Arhitektuurikeskuse tegevused 2013-2016

Eesmärk	Programm	Toetus, tuh €	Aasta
Ekspordi edendamine, arhitektuurikeskuse teenused	Loomemajanduse tugistruktuuride toetus	86,4	2014
Tallinna Arhitektuuribiennaali korraldamine	Rahvusvaheliste ürituste ja konverentside toetus	52,0	2014
Kokku		138,4	

Allikad: EAS ja Rahandusministeerium, EL struktuuritoetuste korraldusamet

Valdkonna asjatundjate hinnangul on EAS toetuste taotlemisel palju liigset bürokraatiat, mis pärsib ettevõtete huvi. Toetuste taotlemist projektidele hinnatakse ülimalt ajamahukaks, nii et võimalik toetus ei korva kulutatud aega.

Arhitektid märkisid ka, et teenuse kvaliteedi tõstmise eesmärgil võiks olla toetus tarkvaraprogrammide litsentside ja arvutipargi uuendamiseks.

2.3.2. Organisatsioonid

Eesti Arhitektide Liit (EAL, asutatud 1922) on peamine arhitektide esindav ja arhitektuurielu edendav organisatsioon. Liidul oli 2018. aasta jaanuari seisuga 401 liiget. Arhitektide Liit tegeleb arhitektuuri-ürituste ja -võistluste korraldamisega, antakse välja arhitektuuripreemiaid. EAL juurde moodustatud kutsekomisjon annab välja kutse kvalifikatsiooni tunnustusi. EAL esindab Eesti arhitektide rahvusvahelistes organisatsioonides, EAL kuulub Euroopa Arhitektide Nõukogusse (ACE).

Eesti Sisearhitektide Liit (ESL, asutatud 1990), ühendab oma kutsealal tegutsevaid sisearhitektide, esindab nende huve ja arendab erialast suhtlust. Liidu eesmärgiks on arendada Eesti sisearhitektuuri, aidates kaasa esteetilise ja inimsõbraliku elukeskkonna loomisele ja sisearhitekti elukutse väärtustamisele. ESL on Rahvusvahelise Sisearhitektide Ühenduse (IFI) liige. 2018. aasta algul oli liidus kokku 204 liiget. Liit on andnud välja kutse kvalifikatsiooni tunnustusi sisearhitektidele. Sisearhitektide kuulub ka Eesti Disainerite Liitu.

Eesti Maastikuarhitektide Liit (EMAL, asutatud 2003) on professionaalseid maastikuarhitektide ühendav erialaliit, mis on Rahvusvahelise maastikuarhitektide föderatsiooni (International Federation of Landscape Architects – IFLA) täisliige, esindades seeläbi Eesti maastikuarhitektide rahvusvahelisel tasandil. Liit on riiklikult tunnustatud loomeliit ja riiklikul tasemel maastikuarhitekti kutse väljaandja Eestis. 2018. aasta algul oli liidus 81 maastikuarhitekti.

Maastikuarhitektide Liit korraldab maastikuarhitektuuriga seotud üritusi, muuhulgas iga-aastast maastikuarhitektuuri konkurssi "Aasta tegu". 2017. aastal korraldas Maastikuarhitektide Liit koostöös omavalitusega esimese maastikuarhitektuurse ideevõistluse.

Eesti Arhitektuurikeskus (EAK) on loodud tugikeskusena arhitektuurivaldkonna arendamiseks. 2008. aastast tegutseva keskuse eesmärgiks on kaasaegse Eesti arhitektuuri ja linnaehituse edendamine ning arendamine, arhitektuurialase teadlikkuse kasvatamine, arhitektuuriinfo kogumine, vahendamine ja levitamine kodu- ja välismaal.

Arhitektuurikeskus on aktiivselt kaasanud arhitektuuri- ja ruumitemaatikasse laiemat avalikkust, näiteks välkloengute sarja kaudu. Üks olulisemaid arhitektuurisündmusi on Tallinna Arhitektuuribiennaal (TAB), millest on kujunenud mitmekesise programmiga arhitektuurifestival. 2017. aasta sügisel toimunud TAB oli juba neljas. Arhitektuurikeskus on valmistanud ette ja korraldanud Eesti osalemise rahvusvahelistel Veneetsia Arhitektuuribiennaalidel. 2016. aastal toimunud biennaalil külastas kolme Balti riigi ühisekspositsiooni üle 30 tuhande külastaja.

2017. aasta lõpul korraldas EAK Eesti Vabariik 100 ja Eesti EL eesistujastaatuse tähistamiseks suurnäituse Brüsselis.

Ekspordi edendamise eesmärgil on Arhitektuurikeskus loonud ekspordist huvitatud Eesti arhitektuuribüroode koostöövõrgustiku AKU.

Arhitektuurikeskuse üks töösuund on olnud hariduse edendamine (koolitused lastele).

Eesti Planeerijate Ühing (EPÜ, loodud 2002) esindab ruumilise planeerimisega tegelevaid spetsialiste. Ühingusse kuulub ligi 100 liiget. Eesmärgiks on võetud parima planeerimisalase praktika väljatöötamine ning levitamine, eestisesese koostöö arendamine ning kogemuste ja info vahetus eri tasandite planeeringutega tegelevate spetsialistide vahel. Ühing on ruumilise keskkonna planeerija kutse väljastajaks. EPÜ on rahvusvahelise organisatsiooni European Council of Town Planners liige.

Eesti Ehituskonsultatsiooniettevõtete Liit (EKEL, endine EPBL, asutatud 1994) on ehituskonsultatsiooniteenuseid osutavate ettevõtete ühendus, kuhu kuuluvad nii arhitekti- kui ka inseneribürood. 2016. aastal kuulus liitu 61 ehitusalaseid projekteerimis- ja konsultatsiooniteenuseid pakkuvat ettevõtet kokku 646 töötajaga. EKEL liikmete ehituskonsultatsiooniteenuste käive (omakäive) oli 2016. aastal 35,2 mln eurot². EKEL on Insenerkonsultantide Rahvusvahelise Föderatsiooni (FIDIC) liige.

2.3.3. Seosed teiste valdkondadega ja loomemajanduse sees

Arhitektuur on seotud ehituse ja ehitusmaterjalitööstusega, sõltudes ehitustehnoloogiast, regulatsioonidest, materjalide valikust, mis annavad võimalused ja piirangud arhitektuursete lahenduste loomiseks. Sisearhitektuur seondub sisustuskaupade ja -materjalide tootmisega, disainiga, mööbli, sisustustekstiilide tootmisega. Sisearhitektid kasutavad omamaiste toodete piiratud valiku tõttu üsnagi palju välismaist toodangut.

Arhitektide loomingut teostus on kulukas, see valmib läbi ehitustegevuse. Hea arhitektuur võib olla n-ö eestvedajaks kogu ehitussektorile ja sellega seotud aladele (kinnisvaraarendus, ehitusmaterjalitööstus jm) ning tõsta kogu selle sektori mainet ja soodustada eksporti. Sellise sünergia kohta on edukaid näiteid mõnedest riikidest, näiteks Hollandist. Arhitektuuri seoseid teiste valdkondadega illustreerib joonis 2.6.

Arhitektuur on kaudselt seotud teiste loomemajanduse aladega sel moel, et arhitektide kujundatud linnaruum võib moodustada kõigile meeldiva ja loomemajandusele sobiva ruumilise keskkonna. Siseruumide kujundus annab lisavõimalusi näiteks disainile.

Arhitektuuril on seoseid loomemajanduse sees veel kirjastuste, muuseumide, filminduse, raamatukogudega. Kirjastused annavad välja arhitektuurialast kirjandust, sh Eesti arhitektide loomingut ja arhitektuuri ajalugu kajastavaid väljaandeid, paljusid neist on toetanud Eesti Kultuurkapital.

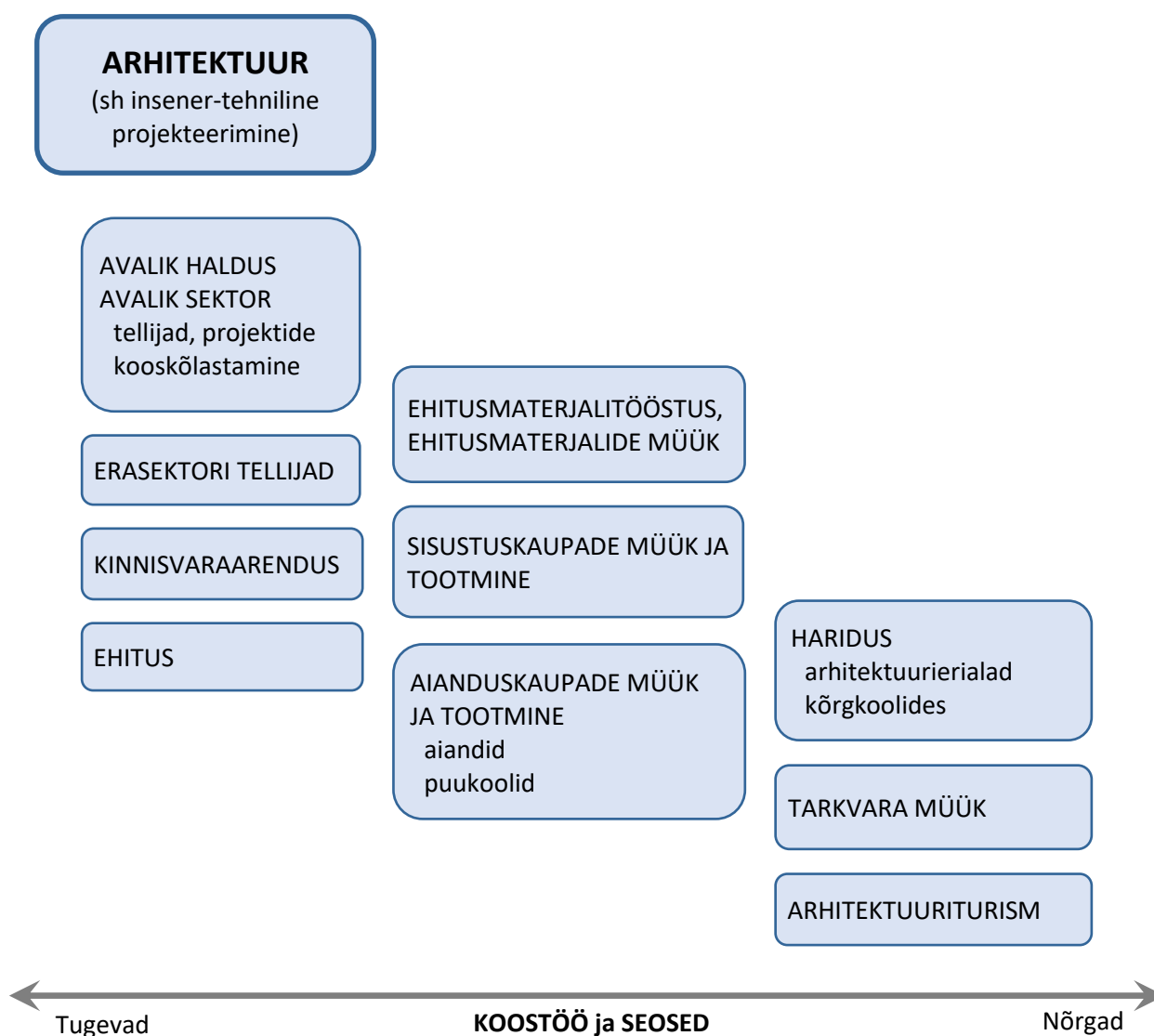
² Eesti Ehituskonsultatsiooniettevõtete Liidu aastaraamat 2017.

Arhitektuuriväljaannetele on spetsialiseerunud kirjastus Solness, kes annab igal aastal välja Eesti arhitektide loomingut tutvustava aastaraamatu, kirjastus Maja annab välja arhitektuuriajakirja Maja, Eesti Kunstiakadeemia väljaannet Ehituskunst, publitseeritakse näitusekatalooge.

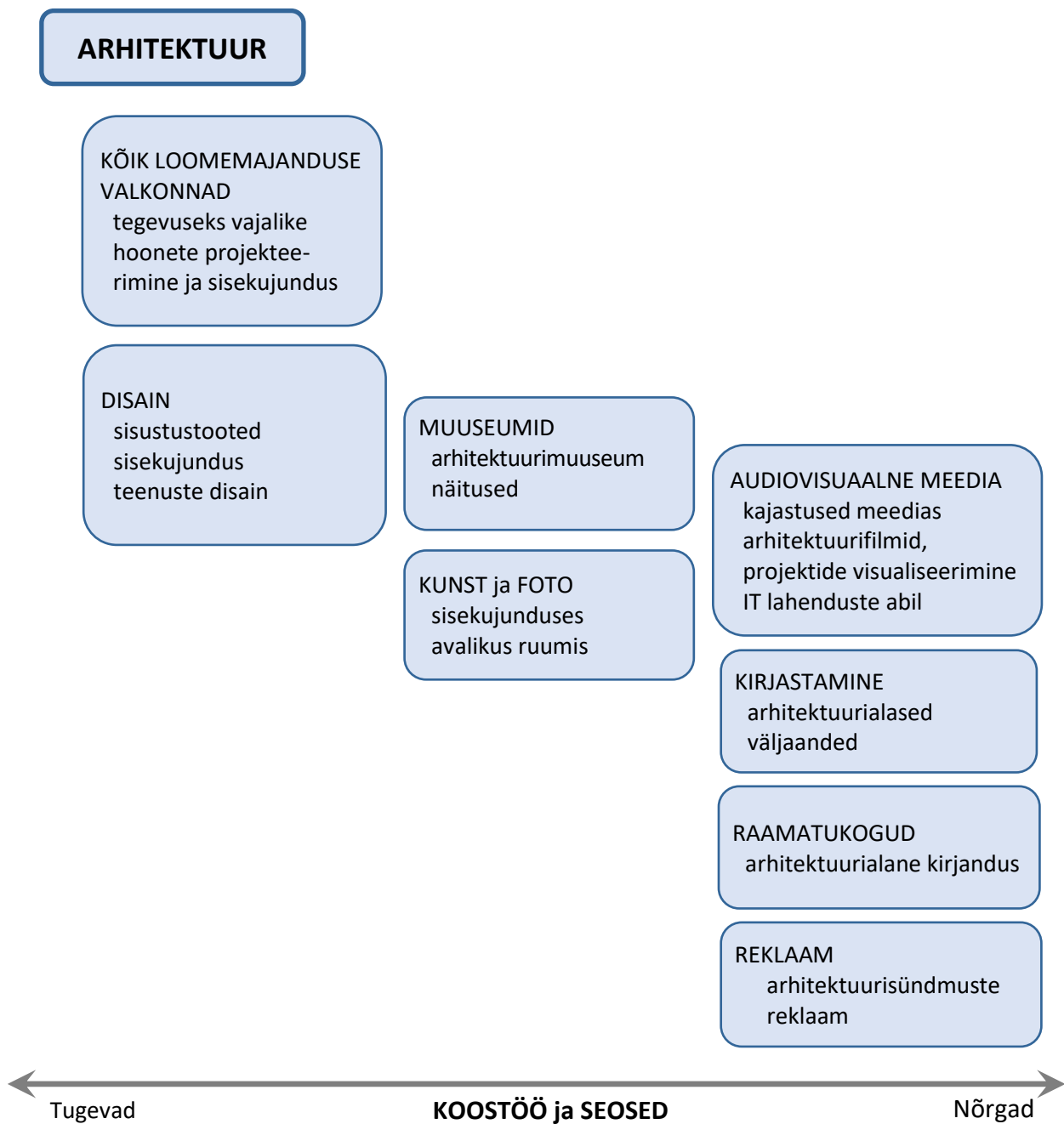
Erialaraamatukogud on arhitektidele Eesti Kunstiakadeemia raamatukogu ning Arhitektuurimuuseumi raamatukogu, kust arhitektid peaksid leidma erialast teavet. Laiemale avalikkusele avatud raamatukogudest on võimalik arhitektuurialast teavet leida ka kõigil huvilistel. Arhitektuurimuuseum on keskmuseumi staatuses ja saab riigilt tegevustoetust, muuseumi raamatukogu täiendamist on aidanud rahastada Kultuurkapitali arhitektuuri sihtkapital (3 tuh eurot 2015. a), mis on toetanud ka mõnede arhitektuurialaste filmide tegemist. Muuseumid kasutavad sisekujunduses ja näituste kujundamisel sisekujundajate abi. 2016. aastal said KOKO Arhitektid OÜ Tartu Ülikooli Loodusmuuseumi uue kujunduse eest Sisearhitektide Liidu aastapremia.

Seoseid teiste loomemajanduse valdkondadega illustreerib joonis 2.7.

Joonis 2.6. Arhitektuuri seoseid teiste valdkondadega

Joonis 2.7. Arhitektuuri seoseid teiste loomemajanduse valdkondadega

2.4. HARIDUS

Eestis on käesoleval ajal võimalik õppida arhitektuuriga seotud erialasid, nagu varemgi, järgmistes kõrgkoolides:

- Eesti Kunstiakadeemia (EKA)
- Tallinna Tehnikakõrgkool (TTK)
- Eesti Maaülikool (EMÜ)
- Tallinna Tehnikaülikool (TTÜ)
- Euroakadeemia

Eesti Kunstiakadeemia (EKA) on arhitektuurihariduses kesksel kohal ja olnud Eesti arhitektuuri taseme kujundaja. EKA esindab akadeemilise suunaga arhitektuuriharidust. Käesoleval ajal koolitatakse arhitekte arhitektuuriteaduskonnas arhitektuuri ja linnaplaneerimine ning sisearhitektuuri erialal. Lisaks pakub EKA võimalust õppida magistritasemel urbanistikat rahvusvahelise ingliskeelse õppekava alusel. EKA arhitektuuriteaduskond on Euroopa Arhitektuurihariduse Assotsiatsiooni ja Põhjamaade Arhitektuuriakadeemia liige.

Arhitektuuri ja linnaplaneerimise erialal toimub arhitektiõppe viieaastase integreeritud õppena (3+2), mis annab magistrikraadi. Lõpetajaid oli aastail 2013-2017 kokku 72, s.o aastas keskmiselt 14 (tabel 2.17). 2017. aastal võeti vastu 20 üliõpilast. Urbanistika alal omandas magistrikraadi kokku 19 ja maastikuarhitektuuri alal 5 lõpetajat (2013.-2017. a).

Sisearhitektuuri õpetati varem peamiselt bakalaureuseõppena, viimasel viiel aastal rohkem ka magistriõppena. Bakalaureusena lõpetas sisearhitektuuri eriala aastail 2013-2017 ca 7 üliõpilast aastas (kokku 36) ja magistrina ca 4 üliõpilast aastas (kokku 21). 2017. aastal võeti sisearhitektuuri alal bakalaureuseõppesse 14 õppijat ja magistriõppesse 9. Vahepealsetel aastatel oli õppekava nimetuseks sisearhitektuur ja mööblidisain.

Eesti Kunstiakadeemia integreeritud viieaastase õppe lõpetajad saavad diplomeeritud arhitekt, tase 7 kutsekvalifikatsiooni, mis on tähtajatu. Edasiste töökogemuste baasil on võimalik edaspidi taotleda volitatud arhitekti, tase 7 kutsekvalifikatsiooni.

EKA võtab magistriõppesse ka Tallinna Tehnikakõrgkooli lõpetanud rakendusarhitekte, kes magistriõppe läbimisel saavad taotleda diplomeeritud arhitekt, tase 7 kvalifikatsiooni.

Tallinna Tehnikakõrgkool (TTK) annab arhitektiharidust rakendusliku kõrgharidusena. Arhitektuuri ja keskkonnatehnika teaduskonna rakendusarhitektuuri õppekava annab lisaks arhitektuurse projekteerimise ja planeerimise temaatikale ja kunstiainetele süvendatud teadmisi projekteeritavate hoonete tehnilise toimivuse osas (energiatõhusus, akustika, valgustus, sisekliima), rõhk on ehituskonstruktiiivse mõtlemise arendamisel. Rakendusarhitektuuri erialal õpitakse 4 aastat päevases õppes, sh tehakse diplomitöö. Aastail 2013-2017 lõpetas TTK kokku 98 arhitekti. Vastu võetakse kuni 35 õppijat aastas (2017. aastal 32).

Tallinna Tehnikakõrgkooli õppekava aluseks on võetud rakendusarhitekti kutsekvalifikatsiooni nõuded, sisuliselt saavad õppijad rakendusarhitekt, tase 6 kutsestandardile vastava hariduse.

Rakendusarhitektil on võimalik kvalifikatsiooni tõstes jõuda vastutusõigust omava diplomeeritud arhitekti kutseni, mis eeldab kas magistriõppe läbimist või 3-aastast planeerimise või arhitektuurse projekteerimise alast töökogemust.

Tallinna Tehnikaülikoolis (TTÜ) on võimalik õppida arhitektuuri viieaastase integreeritud õppekava alusel. 2014.-2017. aastal oli sel alal kokku 38 lõpetajat. 2017. aastal võeti vastu 22 üliõpilast.

Integreeritud õppekava lõpetamisel saadakse magistrikraad ja diplomeeritud arhitekt, tase 7 kutse. Piisava töökogemuse omandamisel on võimalik taotleda volitatud arhitekti kutset, kel on luba omal vastutusel projekte kavandada.

Maastikuarhitektuuri erialal oli TTÜ-s 2013.-2017. aastal 30 bakalaureuseõppe lõpetajat ja 23 magistriõppe lõpetajat. Bakalaureuseõppes on maastikuarhitektuuri eriala võimalik õppida TTÜ Tallinna Kolledžis. Magistriõpet on pakkunud TTÜ Tartu Kolledž, mille lõpetas maastikuarhitektuuri alal 2013.-2017. aastal kokku 23 üliõpilast. TTÜ Tartu Kolledž on vastuvõtu maastikuarhitektuuri erialale praeguseks lõpetanud.

Eesti Maaülikool (EMÜ) on pikaajaliste kogemustega maastikuarhitektide koolitaja. Käesoleval ajal toimub maastikuarhitektide baasõpe EMÜ-s bakalaureuseõppena keskkonna planeerimise ja maastikukujunduse erialal. Maastikuarhitekti eriala on võimalik seejärel omandada magistriõppes. 2013.-2017. aastal lõpetas Eesti Maaülikooli maastikuarhitektuuri erialal magistriõppes kokku 61 üliõpilast, 2017. aastal võeti vastu 12 õppijat.

Euroakadeemia õpetab kujunduskunsti teaduskonnas sisearhitektuuri eriala. Nelja-aastane õpe annab sisearhitektuuri alase rakenduskõrghariduse. Selle eriala lõpetajate arv vähenes aastail 2013-2016 kokku 89-le (2008-2012 oli lõpetajaid kokku 317). 2017. aastal võeti sisearhitektuuri alale 21 õppijat. Õpe on tasuline.

Niisiis lõpetas ülaltoodud kõrgkoolid viimasel viiel aastal (2013-2017) arhitektuuriga seotud aladel bakalaureusena või rakenduskõrghariduse diplomiga 315 spetsialisti, magistriõppe või 5-aastase integreeritud õppe lõpetajaid oli kokku 201 (aastatel 2013-2017, aastatel 2008-2012 oli neid 176).

Aastail 2008-2012 oli lõpetajaid bakalaureusena ja rakenduskõrgharidusõppes oluliselt rohkem (744) kui nüüd aastail 2013-2017 (kokku 315), seejuures vähenes just maastikuarhitektide ja sisekujundajate ettevalmistamine, keda varem valmistati ette ilmselt tegelikust vajadusest rohkem.

Valdkonna ekspertide hinnangul võiks ettevõtlusõpe arhitektuurihariduses tugevam olla, turundusoskuste ja koostööoskuste koolitamine on vägagi vajalik.

Kuigi turusituatsioon on arhitektiettevõtetele hetkel üsnagi soodne, ei ole büroode väiksuse tõttu noortel arhitektidel lihtne leida erialaseid töökohti.

Täiendkoolituse võimalusi arhitektidele on Eestis vähevõitu. IT-alaseid koolitusi (tarkvarakoolitusi) teevad vastavat tarkvara müüvad IT-firmad. Väga hinnatud on Eesti Kunstiakadeemia korraldatavad pikemad muinsuskaitse, arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täienduskoolitused, mis on heaks eelduseks muinsuskaitseameti tegevusloa taotlemisel. Eesti Arhitektuurikeskus on korraldanud koolitusi nii arhitektuuriettevõtetele kui laiemale avalikkusele. Maastikuarhitektidele on korraldanud täiendkoolitusi Eesti Maastikuarhitektide Liit, näiteks oli 2017. aasta detsembris Tallinnas täiendkoolitus katuse- ja vertikaalhaljastuse teemal, kus esinesid kogemustega välislektorid.

Ehitusinseneride täiendõppe süsteem toimib ekspertide arvates hästi.

Üldise arhitektuurihariduse ja -teadlikkuse parandamiseks ning arhitektide järelkasvu kindlustamiseks oleks vaja juba üldhariduskoolides arhitektuuriteematikat tutvustada. Selles suunas on samme astunud, Eesti Arhitektuurikeskus, koostades vastava valikaine õppekava.

Tabel 2.17. Arhitektuuriga seotud erialadel kõrgharidusega lõpetajate arv 1993–2017

	1993- 2007	2008- 2012	2013	2014	2015	2016	2017	2013- 2017
Eesti Kunstiakadeemia								
<i>Arhitektuur ja linnaplaneerimine</i>								
bakalaureuseõpe*	135	-	-	-	-	-	-	-
magistriõpe	10	-	-	-	-	-	-	-
integreeritud bak+mag-õpe	111	58	16	12	18	10	16	72
<i>Urbanistika magistriõpe</i>	19	9	6	6	-	4	3	19
<i>Maastikuarhitektuur magistriõpe</i>	5	10	-	2	3	-	-	5
<i>Sisearhitektuur**</i>								
bakalaureuseõpe	176	59	7	6	11	9	3	36
magistriõpe	17	8	5	5	2	5	4	21
Tallinna Tehnikakõrgkool (TTK)								
<i>Rakendusarhitektuur</i>	317	140	25	18	28	10	17	98
Eesti Maaülikool (EMÜ)								
<i>Keskkonna planeerimine ja maastikukujundus (bakalaureuseõpe)</i>								
	-	-	-	-	1	12	11	24
<i>Maastikuarhitektuur</i>								
bakalaureuseõpe	203	151	-	-	-	-	-	-
magistriõpe	51	65	15	11	7	11	17	61
Tallinna Tehnikaülikool (TTÜ)								
<i>Maastikuarhitektuur</i>								
bakalaureuseõpe	21	57	4	-	8	9	9	30
magistriõpe	18	26	7	6	2	3	5	23
<i>Arhitektuur</i>								
Integreeritud õpe	-	-	-	8	12	8	10	38
Euroakadeemia***								
<i>Sisekujunduskunst, sisearhitektuur</i>								
diplomi- ja bakalaureuseõpe, rakenduskõrgharidus	247	317	39	30	13	7	-	89

* aastani 2001 arhitektuur;

** sisearhitektuuri ja mööblidisaini õppekava;

*** varem Euroülikool

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium

2.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED, TAKISTUSED³

Tugevused

- Arhitektuuri kõrge professionaalne tase, loomingulisus
- Järjepidev ja heatasemeline arhitektuuriharidus
- Hea praktika, kohaliku turu areng
- Tugevad ja toimivad professionaale ja ettevõtteid ühendavad erialaühendused
- Arenduskeskusena loodud ja tegutsev Eesti Arhitektuurikeskus
- Kuulumine rahvusvahelistesse erialaliitudesse, arhitektuurialastesse võrgustikesse, tegevuse rahvusvahelistumine
- Osalemine maailma suurimal arhitektuuribiennaalil Veneetsias jt teistel rahvusvahelistel arhitektuurisündmustel
- Toimiv kutsekvalifikatsiooni süsteem Eesti arhitektuuri hea maine ühiskonnas
- Arhitektuuriteemade käsitlemine meedias, ajakirjanduses
- Vajadusel suudetakse edendada koostööd ettevõtete vahel

Nõrkused

- Ettevõtted on valdavalt väikesed
- Killustatus, vähene omavaheline koostöö
- Väikestel ettevõtetel on raske jõuda välisurgudele
- Vähesed ekspordikogemused
- Hariduse killustatus
- Ettevalmistatavate spetsialistide arv ja kvalifikatsioon ei ole alati kooskõlas tegelike vajadustega
- Puudus ehitusinseneridest
- Sõltumine ametkondlikust kompetentsist ja bürokraatiast
- Maastikuarhitektidel ja sisearhitektidel puudub võimalus saada MTR registreeringut
- Maastikuarhitektide töö nõrk seadustamine riiklikul tasemel

Arenguvõimalused

- Innovatsioon, uute tehnoloogiate areng
- Käsitleda ehitatud keskkonda ja ruumiliselt kujundatud maastikku Eesti rahvusliku rikkuse osana ning säilitada ja kasvatada selle väärtust
- Riigi rolli suurendamine ehitatud keskkonna ja ruumiloome arengutele kaasarääkimises
- Riik peaks rohkem väärtustama maastikku
- Riik võiks rohkem tegelda Eesti arhitektuuri ja disaini kuvandiga, kuna need on sisuliselt tugevad valdkonnad
- Eesti arhitektuuri kuvand saab tugineda mainekatele arhitektidele
- Valdconda mõjutavate ametkondade koostöö parandamine, killustatuse vähendamine
- Võimaluse loomine sise- ja maastikuarhitektidele tegutseda oma pädevuse raames ilma kohustuseta kaasata muid arhitekte
- Kohalike omavalitsuste suutlikkuse tõhustamine arhitektuurivaldkonnas, arhitektide kaasamine

³ sisaldab nii arhitektuuriettevõtteid kui arhitektuurivaldkonda puudutavaid punkte

- Riigihangete suundumine loovust ja kvaliteeti väärtustavas suunas, töö tellimine paremuse, mitte odavuse järgi
- Ettevõtete koostöö suurenemine välisturgudele jõudmiseks
- Ehitusklastri põhine eksporditegevuse arendamine (projekteerimise, ehitustegevuse, kinnisvaraarenduse, ehitusmaterjalitööstuse koostööna)
- Täiendkoolituse süsteemi täiustamine
- Arhitekti ja inseneri töö suurem väärtustamine
- Arhitektuurialase huvikoolituse areng, algõpe valikainena üldhariduskoolides

Takistused, ohud

- Riigi ja kohaliku omavalitsuse tasandil ei ole terve ja kaunis väliruum piisavalt väärtustatud
- Arhitektuuripärandi ja väärtuslike maastike säilimine ja kaitse pole tagatud
- Hanked, mis lähtuvad eeskätt madalast maksumusest, viivad kvaliteedi alla
- Kasvav bürokratiseerumine, ametkondlik ebapädevus
- Maastikuarhitektidel ja sisearhitektidel puudub võimalus saada MTR registreeringut
- Maastikuarhitektuuri kui eriala vähene aktsepteerimine riiklikul tasandil
- Madal arhitektuuri- ja planeerimisalane suutlikkus kohalikes omavalitsustes
- Killustatud riigipoolne juhtimissüsteem valdkonna reguleerimisel
- Muutused maksupoliitikas, kõrged palgamaksud, mis piiravad tööjõu paindlikku kasutamist. Tööseadusandlus ei ole nii paindlik, nagu vajaks loomevaldkond.
- Vähene järjepidevus ja süsteemsus Eesti arhitektuuri turundamisel
- Euroopa Liidu tugifondide toe vähenemisel Eestis väheneks tellimuste maht

2.6. ARENGUPROGNOOS 3-5 aastaks

- Riik hakkab senisest enam väärtustama kvaliteetset ruumi, elukeskkonda ja maastikku
- Riigipoolne juhtimine ruumiloome vallas paraneb, luuakse ruumivoliniku institutsioon
- Arhitektide töös ja vastutusalas hakkab kutsestandardite ja kutsetunnistuste süsteem paremini toimima
- Sisearhitektid ja maastikuarhitektid saavad registreerida end Majandustegevuse Registris
- Siseturu mahu suurenemine jätkub lähiaastatel
- Energiasäästlike ehitiste osakaal tõuseb
- Ettevõtete vaheline koostöö paraneb
- Suuremad ettevõtted jõuavad püsivamalt välisturgudele

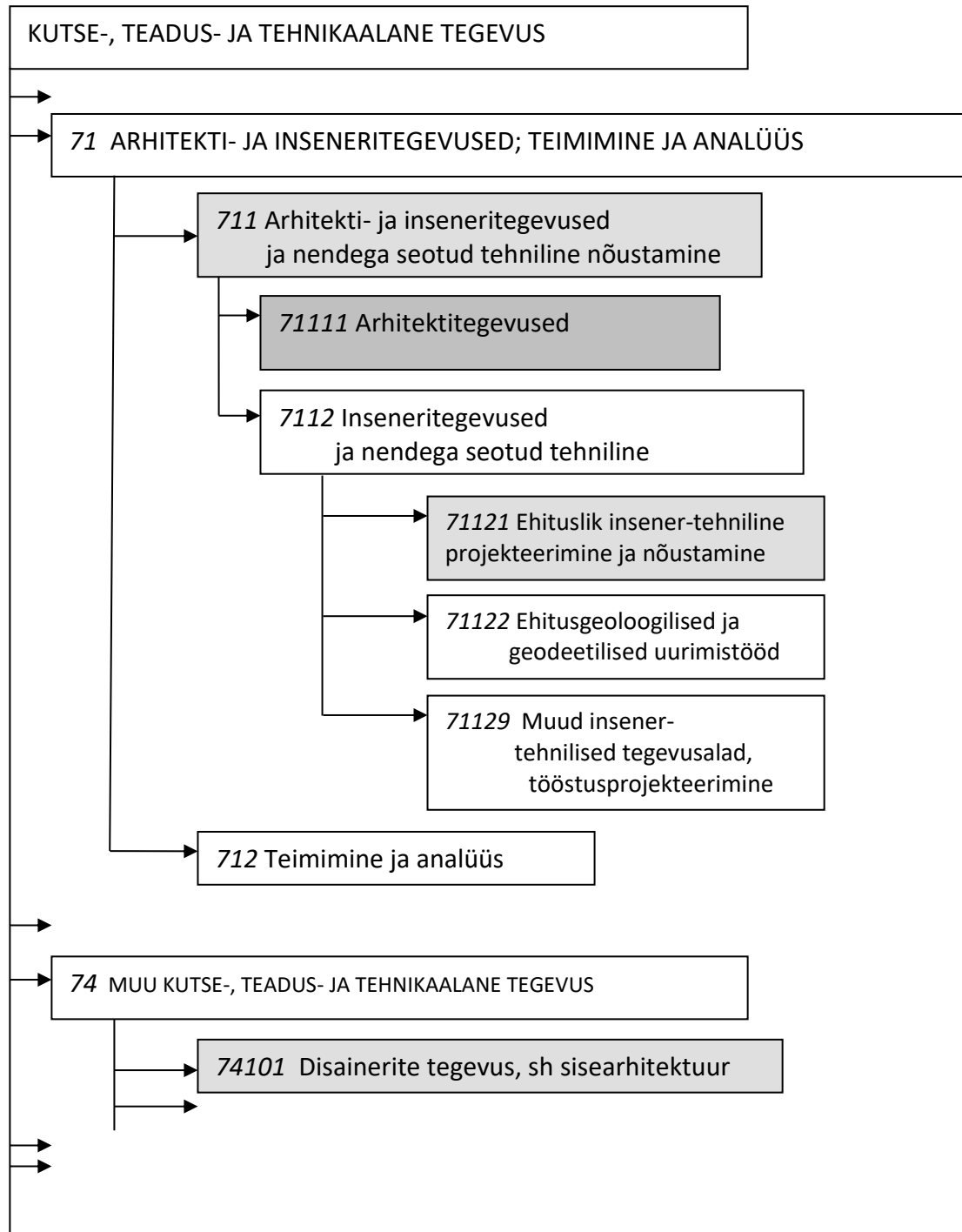
2.7. EKSPERDID JA ÜMARLAUD

Avaldame tänu töö valmimisele kaasa aidanud ekspertidele.

Valdkonna töö on läbi arutatud 14. veebruaril 2018.

Nimi	Organisatsioon	Osalemine ümarlaul
Kristiina Kupper	Eesti Maastikuarhitektide Liit	✓
Priit Põldme	Eesti Sisearhitektide Liit	✓
Kalle Karron	Eesti Ehituskonsultatsiooniettevõtete Liit	✓
Karin Kiviste	Eesti Arhitektuurikeskus	✓
Ragne Soosalu	Eesti Arhitektuurikeskus	✓
Ilmar Heinsoo	Eesti Arhitektide Liit	
Ra Luhse	Arhitektuuribüroo Luhse ja Tuhala OÜ	
Tiiu Truus	Eesti Sisearhitektide Liit	
Heli Oruaas	SA Kutsekoda	
EKI partneritest osalesid:		
Indrek Rünkla	Kultuuriministeerium	✓
Anu-Maaja Pallok	Kultuuriministeerium	✓
EKI töögrupist osalesid:		
Evelin Ahermaa	Eesti Konjunkturiinstituut	✓
Aet Vanamölder	Eesti Konjunkturiinstituut	✓

Lisa 2.1. Arhitekti- ja inseneritegevused Eesti majanduse tegevusalade klassifikatsioonis (EMTAK 2008)

Lisa 2.2. Arhitektitegevused Eesti majanduse tegevusalade klassifikatsioonis

711	Arhitekti- ja inseneritegevused ning nendega seotud tehniline nõustamine	
		Sii kuuluvad arhitekti-, inseneri- ja jooniste valmistamise teenused, ehitusjärelvalve teenused ja mõõdistamis- ning kaardistamisteenused jms.
7111	Arhitektitegevused	
71111	Arhitektitegevused	<ul style="list-style-type: none"> - arhitektuurialane nõustamine, k.a restaureerimisalane projekteerimine ja jooniste valmistamine - linnaplaneerimine (hõlmab plaanide koostamist, maa kasutust, asukoha valikut, kontrolli, teedevõrgustikku jms) - linnavälise maa planeerimine - maastikuarhitektuurialane nõustamine - maastikuarhitektuuri projekteerimine Sii ei kuulu: sisekujundus (74101)
7112	Inseneritegevused ning nendega seotud tehniline nõustamine	
71121	Ehituslik insener-tehniline projekteerimine ja nõustamine	<ul style="list-style-type: none"> - insener-tehniline nõustamine: - projekti tehnilise teostatavuse ja projekti mõju uurimine - projekteerimiseelne nõustamine ja konsultatsioonid - teostatavuse ja keskkonnamõju uuringud, projekti majanduslik hindamine - tehniline nõustamine olemasolevate seadmete osas - konstruktsioonide, mehaanika ja elektriinstallatsiooni hindamise teenused - eksperthinnangud kohtuvaidluste puhul - insenerialane projekteerimine: - kavandamine, plaanjooniste ja eskiiside valmistamine, nt elamu- ja mitteelamu projektid, elektrienergia-, transpordi-, jäätmekäitlus-, veevarustuse-kanalisatsiooni ja drenaažiprojektid, tööstus- ja tootmisprojektid, tootmisprotsessid, telekommunikatsiooniprojektid - ehitusprojektide juhtimine omaniku või kliendi nimel, kindlustamaks ehitustöö vastavust projektile
71122	Ehitusgeoloogilised ja -geodeetilised uurimistööd	
71129	Muud insener-tehnilised tegevusalad	<ul style="list-style-type: none"> - sh tootmisprotsesside, tootmisviiside ja -seadmete tehniline projekteerimine - akustika ja vibratsiooniga seotud tehniline projekteerimine - liiklusjärelvalvesüsteemide projekteerimine - reostusuuringud - korrosiooniga seotud tehnilised teenused - kahjustuste uurimine - muud tehnilist ekspertiisi nõudvad teenused

Allikas: Statistikaamet